

II AINEVALDKOND „KEEL JA KIRJANDUS“

1. Valdkonnapädevus

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes keele- ja kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust mõista keelt ja kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust ning väärtustada keelt ja kirjandust rahvusliku ning maailmakultuuri osana. Keele- ja kirjandusõpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks omandab õpilane järgmised valdkonnapädevused:

- 1) väärtustab keelt ja kirjandust kui (rahvus)kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendajat ning mõtlemis- ja tunnetusvahendit, teadvustab keelt identiteedi osana, väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
- 2) toimib keeleteadlikult, väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses, märkab ja arvestab keeles toimuvaid muutusi;
- 3) mõistab, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste ning eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, austab intellektuaalomandit;
- 4) arendab oma loovvõimeid, kirjutab ja esitab eri tüüpi ning eri žanris tekste, kasutab tekstiloomes sobivaid ja asjakohaseid alustekste;
- 5) mõistab keele ja kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuuriväärtust ning tähtsust iseenda arengus;
- 6) väärtustab lugemist, suunab oma lugemust, oskab ise valida kirjandusteoseid jm lugemisvara, arendab lugedes oma tunde-, kogemus- ja mõttemaailma, täiendab enda keele- ja kultuuriteadmisi.

2. Ainetundide jaotus

Loksa Gümnaasiumis on järgmised ainevaldkonna õppeained:

eesti keel emakeelena 6 kursust

„Teksti keel ja stiil“, „Praktiline eesti keel I“, „Meedia ja mõjutamine“, „Praktiline eesti keel II“, „Praktiline eesti keel III“, „Keel ja ühiskond“;

eesti keel teise keelena 9 kursust

Kursuste raames keskendutakse järgmistele teemadele:

“Vahetusõpilane”, “Noortefilm”, “Õige toit ja sportimine”, “Meedia”, “Tervis”, “Inimesed meie kõrval”, “Poliitika, raha, majandus”, “Keskkond, suhted”, “Kultuur”

Valikkursused:

“Praktiline eesti keel I”, “Praktiline eesti keel II”, “Riigieksamiks ettevalmistamine”

vene keel emakeelena 6 kursust

„Keel, ühiskond ja kultuur“, „Meedia ja mõjutamine“, „Tekst ja stiil“, „Suuliste tekstide vastuvõtt ja loomine“, „Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine“, „Praktiline vene keel“;

kirjandus 5 kohustuslikku kursust, 3 valikkursust

„Pärimus ja kirjandus“, „Identiteet ja eesti kirjandus“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“, „Kirjandus ja ühiskond“

Valikkursused:

“Draama ja teater”, “Eesti romaan”, “Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine”

3. Üldpädevuste rakendamise võimalused

Üdpädevused on teadmiste, oskuste ja hoiakute kogum, mida õpilased omandavad ning arendavad erinevates õppeainetes ja elusituatsioonides, aidates neil toime tulla igapäevaelu nõudmistega ja väljakutsetega. Üdpädevused aitavad keele ja kirjanduse ainekava kaudu õpilasi ette valmistada iseseisvaks ja vastutustundlikuks toimetulekuks ning arendada nende kriitilist mõtlemist ja ühiskondlikku teadlikkust.

Kultuuri- ja väärtuspädevus

Kirjanduse õppimine aitab õpilastel tundma õppida erinevate ajastute, rahvuste ja kultuuride saavutusi, arendada empaatiat ning mõista üldinimlikke väärtusi, nagu õiglus, sallivus, solidaarsus. Kirjandusteoste analüüsimine kujundab õpilaste maailmavaadet ja väärtushinnanguid. Kirjandustundides arutletakse teostes käsitlemist leidvate eetiliste ja moraalsete küsimuste üle.

Enesemääratluspädevus

Keele ja kirjanduse tundides tegeldakse isikliku arvamuse kujundamisega, oma identiteedi väljendamise ning maailmavaate kujunemisega. Tegelaste analüüsimine, esseede kirjutamine. Eneseväljendusoskuse ja eneseteadvuse arendamine. Kirjandustekstide kaudu uuritakse identiteedi, isiksuse ja väärtuste kujunemist. Autobiograafilised tekstid, päevikud, memuaarid.

Suhtluspädevus

Õpitakse väljendama oma mõtteid keeleliselt täpselt nii suulises kui kirjalikus kõnes. Arutelud, esitlused toetavad argumenteerimisoskust, kriitilist mõtlemist, võimet kaaslast kuulata ning tema seisukohti austada. Suhtlemisoskuse ja koostöö arendamine grupivestlustes, rühmatöodes, aruteludes kirjandusteoste ja muude tekstide üle. Oma mõtete ja ja seisukohtade väljendamine tekstianalüüsides ja arvuslugudes.

Õpipädevus

Keelt ja kirjandust õppides arendavad õpilased teksti analüüsimise ja informatsiooni tõlgendamise oskusi. Tekstide analüüsimine nõuab oskust mõista ja tõlgendada erinevaid narratiive, struktuure ja sümbboleid. Arendavad oskust seada õpieesmärke ja hinnata õpitulemusi. Erinevate uurimisülesannete abil õpivad õpilased iseseisvalt infot koguma, analüüsima ja oma teadmisi integreerima, mis toetab nende õpioskuste arengut ja teadlikkust oma õppimisprotsessist.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus

Kirjanduses käsitletakse ühiskondlikke probleeme ja erinevaid väärtushinnanguid, mis aitavad õpilasel arutleda kodaniku vastutuse, ühiskondlike rollide ja eetiliste küsimuste üle. Näiteks läbi orwelliku düstopia või Tammsaare “Tõe ja õiguse” ühiskonnakriitiliste teemade käsitlemise õpitakse mõistma ühiskondlikke protsesse, vastutustunnet ja sotsiaalset õiglust.

Ettevõtlikkuspädevus

Loov- ja projektitööd. Kirjandusteostel põhinevad teemapäevad, minifestivalid, esitlused. Õpitakse projektijuhtimist ja vastutustundlikkust.

Kirjandustegelaste analüüsimine, konfliktidele lahenduste otsimine arendab õpilaste oskust kaaluda alternatiivseid vaatenurki ja leida erinevatele probleemidele lahendusi. Kirjandustundides ülesanded,

mis nõuavad oma arvamuse väljendamist, uute vaatenurkade tutvustamist. Julgustatakse esitama originaalseid lahendusi, arendatakse enesekindlust ja ettevõtlikku mõtteviisi.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus

Pädevus leiab rakendust kaudsete tegevuste kaudu. Kirjandustekstide ülesehituse, kompositsiooni mõistmine. Oskus mõista ja analüüsida struktuure – teose peatükkide seotus, narratiivsete mustrite kaardistamine. Teose süžee, tegelaste suhete, teema arengu graafiline visualiseerimine, mõistekaardid. Teemade, teoste statistiline uurimine, analüüs.

Digipädevus

Digitaalsete tööriistade kasutamine kirjandus- ja keeletundides. Veebipõhine loovkirjutamine, rühmatööd. Informatsiooni (autorite, teose tausta kohta) leidmine internetist. Veebikeskkondadest kogutud andmete kriitiline hindamine. Andmete analüüs. Sõnapilvede loomine. Veebikeskkondade kasutamine kirjandusaruteludeks. Koostöö ja suhtluse arendamine, vastutustundlik ja teadlik käitumine virtuaalses keskkonnas.

4. Lõiming

Ainevaldkonnasisese põhialus gümnaasiumis on tekstikeskne keele- ja kirjandusõpetus, kus tekstikäsitlus hõlmab erinevaid tekste ja tekstitoiminguid. Tekstide kaudu õppides täieneb õpilase tekstikogemus, kujuneb žanri- ja kontekstitunnetus. Tekstitoimingud hõlmavad tekstide funktsionaalset lugemist, nende üle arutlemist ja kriitilist hindamist, keeleliste ja stiililiste väljendusvahendite eritlemist ja analüüsi, nende praktilist rakendamist tekstiloomes ning trükitud ja digitaalsete keeleressursside kasutamist. Keele- ja kirjandusõpetusse lõimitakse audiovisuaalseid väljendusviise (pilt, film, video jm).

Valdkonnaüleselt lõimuvad keele ja kirjanduse ained kõikide õppeainetega ja toetavad pädevuste saavutamist teistes ainevaldkondades. Keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ja toimetulekuks nii isiklikus kui ka avalikus elus. Kõikide valdkondade õppeained arendavad keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara tundmist ja rakendamist, tekstimõistmist ja -loomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus kujuneb välja eesti / vene keele õppimisele lisaks kõigi õppeainete õppimise tulemusel, mis eeldab pidevat koostööd aineõpetajate vahel.

Sotsiaaalained

Kirjandusteoste analüüsimisel vaadeldakse ka teose ajaloolist konteksti, sündmusi, ühiskondlikke muutusi. Ühiskondlikud ja sotsiaalsed teemad kirjandusteostes – vaesus, õiglus ja ebaõiglus, võim ja moraal. Sõnavabadus ja demokraatia, kirjanduse roll ühiskonnas. Inimeseks olemise ja elu mõte kirjanduses. Eksistentsialistlikud teemad, väärtushinnangud

Loodusained

Eri piirkondade kultuur, loodus kirjandusteostes. Kirjandusteose seotus konkreetsete paikadega, nende mõju loo arengule ja tegelastele. Loodustemaatika, inimese ja looduse suhte käsitlemine kirjanduses, eriti luules.

Füüsika ja teaduse arengu peegeldumine ulmekirjanduses.

Võõrkeeled

Tõlkimine ja keeleteadlikkus. Kultuuridevaheliste seoste leidmine. Lühitekstide tõlkimine, fraaside ja väljendite võrdlemine. Erinevate tõlgete võrdlemine. Teemade (nt armastus, loodus, patriotism) kajastamine eri rahvuste kirjanduses. Erinevate kultuuriruumide kirjandusteoste võrdlemine.

Kunstiained

Ajastud, voolud ja stiilid kirjanduses, kunstis, muusikas. Nende võrdlemine. Muusika ja luule koosmõju. Rütm, riim, meloodia, regilaulud. Kujudid, sümbelid ja väljendusvõimalused eri kunstiiliikides. Muusikast ja kunstist inspireeritud kirjandus, kunstideüleste teemade käsitlemine.

5. Läbivate teemade rakendamise võimalused

Läbivate teemade integreerimine võimaldab õpilasel seostada keele ja kirjanduse õpinguid laiemate, eluliste ja ühiskondlike küsimustega, arendades nende kriitilist mõtlemist, empaatiat ja maailmavaadet.

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine

Keele ja kirjanduse õppimine arendab õpilaste eneseväljendusoskust, analüütilist mõtlemist ja eneseteadlikkust, mis on olulised edasistes õpingutes ja karjääri kujundamisel. Kirjautamise- ja esinemisoskuste arendamine (debatid, arvamusartiklid töömaailmast, isiklikust arengust). Intervjuude läbiviimine erinevate valdkondade spetsialistidega.

Kirjandus pakub näiteid tegelastest, kes õpivad elu jooksul, teevad olulisi otsuseid või järgivad oma kutsumust (biograafilised või autobiograafilised teosed). Kirjandustegelaste analüüs, kuidas erinevad isiklikud ja ühiskondlikud faktorid mõjutavad tegelaste kutsevalikuid, tööstressiga toimetulekut.

Keskkond ja säästev areng

Keskkonnateemade käsitlemine kirjanduses võimaldab õpilastel arendada vastutustundlikku ja hoolivat suhtumist loodusesse ning keskkonda. Loodusmotiivide analüüs, looduse käsitlemine luules. Kirjandusteosed, kus leiavad käsitlemist looduse ja ühiskonna seosed. Arutelud ja esseed – tarbimine, loodushoid, jätkusuutlikkus, vastutustundlik käitumine. Düstoopiad ja ökoteemad – inimühiskonna tegevuse tagajärjed keskkonnas, säästva arengu tähtsus.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Kirjandus aitab kasvatada kodanikuaktiivsust ja ettevõtlikku mõtlemist, tuues esile olulisi ühiskondlikke teemasid, pakkudes erinevaid võimalusi projektipõhiseks õppeks. Kodaniku- ja ühiskondlikud teemad kirjanduses (Orwell, Camus, Tammsaare, Gailit). Sotsiaalse õigluse, poliitika, kogukonna teemad. Ettevõtlike tegelaste analüüs (Dickens, Scott Fitzgerald). Loomingulised ülesanded.

Kultuuriline identiteet

Kirjandustundides saab süveneda kultuurilise identiteedi, rahvuste ja kultuuridevaheliste suhete teemadesse, mis aitab arendada sallivust ja mõistmist. Rahvuslik identiteet j enesemääratlus (Tammsaare, Kross). Võrdlev analüüs – üldinimlike teemade (armastus, perekond, konflikt, leppimine) käsitlemine erinevate kultuuride / rahvaste puhul.

Tehnoloogia ja innovatsioon

Tehnoloogia ja innovatsiooni teemad. Tehnoloogia mõju inimesele ja ühiskonnale. Tehnoloogiakriitilised ja futuristlikud teosed (Bradbury, Huxley). Digitaalsete tööriistade kasutamine keele/ kirjanduse õppimisel – e-raamatud, veebisõnastikud, tekstianalüüsi programmid, sõnapilved.

Tervis ja ohutus

Kirjanduses saab tervise ja ohutuse teemat käsitleda vaimse ja füüsilise heaolu, stressiga toimetuleku ja traumade teema kaudu. Vaimse tervise küsimused (Dostojevski, Salinger, Plath). Õpilastes empaatia ja mõistmise arendamine. Traumade, raskuste ja kaotusvaluga toimetulemine (nn kadunud põlvkond, Remarque). Arutelud, rollimängud – õpilaste endi käitumine moraalselt keerulistes olukordades.

Väärtused ja kõlblus

Kirjandus aitab õpilastel kujundada väärtusi ja kõlblust, esitades erinevaid moraalseid dilemmasid ja eetilisi küsimusi, mis arendavad eetilist mõtlemist ja isiklikke väärtushinnanguid. Moraalsed küsimused ja eetilised dilemmad kirjanduses (Golding, Tolstoi).

Õpilased analüüsivad teoseid, pöörates tähelepanu tegelaste väärtusvalikutele ja moraalsetele dilemmadele. Arutletakse, kuidas erinevate ajastute ja kultuuride tekstides on käsitletud eetilisi küsimusi, nagu headus, õiglus, ausus, vastutus ja vabadus. Keskendutakse teoste eetilistele sõnumitele ja nende tänapäeva ühiskonnaga seostamisele. Uuritakse, kuidas kirjandus peegeldab inimeste väärtusi ja hoiakuid erinevates ajastutes. Analüüsitakse, kuidas konfliktid ja valikud tegelaste vahel mõjutavad nende moraalsel arengul.

Õpilased õpivad vastutustundlikku ja austavat keelekasutust erinevates suhtlussituatsioonides. Rõhutatakse keele mõjuväge ja vastutust valede, vihkamise või ebaeetiliste sõnumite edastamise eest. Õpilased arutlevad, kuidas keel aitab kujundada väärtushinnanguid ja hoiakuid. Arutletakse teemal, kuidas sõnavalik ja suhtlusstiil peegeldavad inimese väärtusi ja eetilisi tõekspidamisi.

Teabekeskkond

Läbiv teema aitab õpilastel arendada oskusi infootsingus, kriitilises hindamises ja vastutustundlikus kasutamises. See on oluline nii keele kui ka kirjanduse õppes, kuna infoallikate kasutamine ja tõlgendamine toetab õpilaste analüüsi- ja väljendusoskuste kujunemist.

Infoallikate kasutamisel õige viitamine. Digitaalsete teabekeskkondade kasutamine kirjanduse uurimisel. Keeletehnoloogiate ja digitaalsete tööriistadega tutvumine, nende eesmärgipärane ja tõhus kasutamine.

6. Hindamine

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada seda teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks ja ennastjuhtiva õppija kujundamiseks. Hinnatakse õpitulemuste saavutatust, mis on kooskõlas õppesisu ja -tegevustega ning vastavuses ainealaste teadmiste, oskuste ja hoiakutega. Hoiakute hindamisel (nt mõistab, kujundab, tähtsustab, väärtustab) antakse õpilasele suunavaid ja toetavaid sõnalisi hinnanguid. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Hinnatakse nii õppeprotsessi vältel, õppeteema lõppedes kui ka kursuse lõpus. Kursuse algul teatatakse õpilasele, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid. Kokkuvõtva hindamise kõrval rakendatakse õppeprotsessi käigus

kujundavat hindamist, kus õpilasele antakse suulist ja kirjalikku sõnalist tagasisidet tema ainealaste tulemuste, tugevate külgede ja puuduste kohta ning innustatakse ja suunatakse teda edasisel õppimisel. Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi, et ta saaks analüüsida oma õpitegevust ja tagasisidestada kaasõpilaste sooritusi.

7. Eesti keel

Eesti keele kui õppeaine sisu jaguneb kaheks valdkonnaks: keeleteadmisteks ja praktiliseks keeleoskuseks. Eesti keele kursustega püütakse tekitada õpilastes huvi eesti filoloogia vastu laiemalt ning anda neile baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi, samas suunatakse õpilasi väärtustama eesti keelt.

Eesti keele õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes keelepädevus, mis tähendab suutlikkust mõista keelt kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust ning väärtustada keelt rahvusliku ning maailmakultuuri osana.

Keelepädevus hõlmab teadmisi ja oskusi, kujundamaks keele- ja kultuuriteadlikku inimest, kes käitub nii suulises kui ka kirjalikus väljenduses verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile vastavalt. Keelepädevuse omandamise võttestik on orgaanilises seotuses kirjanduspädevusega, mis tähendab oskust eri liiki tekste luua, mõista, analüüsida ja kriitiliselt hinnata.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab eesti keele rolli rahvusliku, riikliku ja individuaalse identiteedi kujundamisel;
- 2) mõistab keele tähendust ühiskonnas, tajub keele ajaloolist kujunemist ja varieerumist, väärtustab keeleoskust, arendab seda lugedes ja kirjutades;
- 3) loeb, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste, tunneb tekstide mõjutusvahendeid, kasutab sihipäraselt ja eetilisel teabeallikaid;
- 4) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide kohaselt, kasutab keeleallikaid ja andmekogusid;
- 5) koostab etapiviisilise kirjutamisprotsessi käigus eri liiki tekste, teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi ning teeb teadlikke keelevalikuid;
- 6) analüüsib oma kirjutamisoskust ja kasutab seejuures metakeelt.

8. Vene keel kui emakeel

Vene keele kui emakeele valdamine kõnes ja kirjas on isiksuse mõtlemisvõime kujunemise, vaimse arengu ning sotsialiseerumise alus ja eeldus. Vene keele õppimise kaudu kujundatakse õpilase identiteeti, samuti tema väärtushinnanguid ja -hoiakuid. Õpilane mõistab ja väärtustab kultuurilist ja keelelist mitmekesisust, keele kaudu ka eesti ja vene kultuuri eripärasid ning kokkupuutepunkte. Gümnaasiumiõpingute jooksul kujuneb oskus kasutada korrektset keelt oma eesmärkide saavutamiseks erinevates suhtlusolukordades, arvestades kujunenud suhtlusnorme ja keelekasutustavasid. Teoreetilised teadmised vene keelest ja keele praktiline valdamine aitavad saada tänapäeva ühiskonna tegusaks liikmeks. Eri keele- ja teabeallikate kasutamisoskus võimaldab õpilasel toime tulla erinevates eluvaldkondades ja -situatsioonides. Töö tekstidega on aluseks oskusele neid mõista, analüüsida, kriitiliselt hinnata ning luua eri tüüpi ja liiki tekste. Teoreetilised teadmised on keele praktilise valdamise aluspõhi, seepärast sisaldab gümnaasiumi ainekava kolme

tüüpi õppematerjali: teadmised keelest ning praktiline keele- ja suhtlusoskus. Vene keele emakeelena kursustega püütakse anda õpilastele baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi.

Gümnaasiumilõpetaja peab valdama tänapäeva keeleteadust, uut tehnoloogiat ja uusi tööviise. Praktilised kursused eeldavad õpitud teoreetiliste teadmiste rakendamist.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab vene keele kui emakeele rolli individuaalse identiteedi kujundamisel, lähtudes funktsionaalsetest, eetilistest ja esteetilisest kaalutlustest;
- 2) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide järgi, kasutab keeleallikaid;
- 3) analüüsib ja hindab kriitiliselt erinevaid tekste ning tunneb tekstide mõjutusvahendeid, kasutab sihipäraselt ja eetiliselt teabeallikaid;
- 4) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, loob ning analüüsib eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
- 5) mõistab keele tähendust ühiskonnas, tajub keele ajaloolist kujunemist, väärtustab keeleoskust;
- 6) arendab lugedes oma keeleoskust.

9. Eesti keel teise keelena

Õppekava seab eesmärgiks jõuda gümnaasiumi lõpuks eakohase C1 keeleoskustasemeni. Nii kõrge keeleoskustaseme saavutamiseks on oluline kasutada keele- ja kultuurikeskkonna kõiki võimalusi. Lisaks tõhusale õppele eesti keele tundides on eesti keelt vaja kasutada ka teiste õppeainete õppimisel ning aktiivsel suhtlemisel väljaspool kooli, huvihariduses jm. Eesti keele teise keelena tundides kasutatakse tänapäevaseid ja kaasahaaravaid õppematerjale ning autentseid lugemis- ja kuulamistekste, mis hoiavad õpilasi kursis ühiskonnas toimuvaga ja toetavad eesti keele kasutamise soovi. Keeletundides kasutatakse inspireerivaid aktiivõppemeetodeid, mis toetavad eri õpistiiliga õpilasi, võimaldavad õpilastel keelt eesmärgipäraselt kasutada ning aitavad kujundada keelest süsteemse arusaamise. Õppeprotsessis arendatakse oskust teha koostööd ja töötada iseseisvalt ning kasutada tõhusaid keeleõppevõtteid. Kasutatakse keelekeskkonna võimalusi: suunatakse jälgima eestikeelset meediat, suhtlema eesti keeles väljaspool koolitunde, osalema eestikeelsetel üritustel, kutsutakse tundidesse eesti keelt kõnelevaid külalisi jmt. Eesti keelt õppides väärtustatakse ka teisi keeli ja kultuure, eriti õpilaste päritolukultuuri.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Gümnaasiumilõpetaja väärtustab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit ning saavutab eakohase C1-keeleoskustaseme, mis tähendab, et ta:

- 1) tunneb ja kasutab eestikeelset meediat, jälgib Eestis toimuvat;
- 2) mõistab üksikasjalikult pikemaid ja keerukamaid eri valdkonna tekste;
- 3) kasutab keelt loomulikult, paindlikult ja tulemuslikult enamikus suhtlusolukordades;
- 4) arutleb olulistel ühiskondlikel teemadel; väljendab, põhjendab ja kaitseb oma arvamusi ja seisukohti täpselt ja ladusalt;
- 5) kirjutab sobiva ülesehituse ja väljenduslaadiga eri žanris ja stiilis tekste.

10. Kirjandus

Gümnaasiumi kirjandusõpetuses toetub õpilane põhikooli kirjandustundides omandatule. Lugemis- ja tekstitoimingud on jätkuvalt kirjandusõpetuse loomulik ja vajalik alus, sest kirjandust saab õppida vaid lugedes. Teoseid käsitledes keskendutakse lugeja kaasaloovale rollile, tõstetakse esile tema seisukohti ja hinnanguid, rõhutatakse tekstiga suhtlemise tunnetuslikku ja kogemuslikku külge. Lugeja vastuvõtuvõimet arendades, eri žanris tervikteoseid ja tekstikatkendeid analüüsides ning tõlgendades õpib õpilane tajuma elulisi olukordi ja taustu, lahkama aktuaalseid teemasid ja probleeme ning märkama vaatepunktide erinevust arvamuste ja hoiakute kujunemisel. Lugeja vaatepunkti rõhutavat teosekäsitlemist täiendab kirjandusteadusliku sihiseadega tekstikeskne lähenemisviis, kus metakeele kaudu keskendutakse teose sisemiste seaduspärasuste avastamisele. Kuna sõnakunstiteos põhineb kujundikeelel, siis omandab õpilane lugedes oskuse hinnata ja mõista ilukirjanduse poeetikat selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses.

Õppeaine põhisisu on kirjandusteoste lugemine ja käsitlemine, mis arendab esteetilist tunnetust, ent soodustab ka rahvuskultuurilise teadvuse ja eneseteadvuse arengut. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele ning teksti analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kirjandus võimaldab õpilasel teadvustada oma mina ja ainulaadsust muutuvast maailmas ning soodustab elueesmärkide teadlikku valikut. Kirjanduse käsitlemine gümnaasiumis on suunatud eelkõige sellele, et arendada lugejateadvust ning isiksuslikku – vastutavat ja emotsionaalset suhet kirjandusega.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist, rahvus- ja maailmakultuurilist tähtsust ning selle rolli individuaalse ja kollektiivse identiteedi kujundamisel;
- 2) arendab ja rakendab oma loovvõimeid, koostab eri laadis ja žanris tekste, väljendab ennast nii suuliselt kui ka kirjalikult, lähtudes eesmärgist, situatsioonist ja kontekstist;
- 3) tunneb mitmekülgsemalt ja sügavamalt kirjandusteose poeetikat, tekstianalüüsi ja -tõlgenduse eri võimalusi, avab kirjanduse põhiliikide suhteid ja vorme;
- 4) mõistab kirjanduskeele kujundlikkust selle mitmetähenduslikkuses, kujundab kirjanduse kaudu oma esteetilisi ja eetilisi hoiakuid, seostab kirjandust teiste kunstiliikide ja eluvaldkondadega;
- 5) loeb eri laadis ja žanris eesti ja maailmakirjandusteoseid, analüüsib ja tõlgendab neid eri vaatenurkadest, näeb kirjandustekstide kaudu maailma ja iseenda mõistmise võimalusi.

11. Valdkonna kursused (Eesti keel)

11.1. Kursus „Teksti keel ja stiil“

Kursuse eesmärk.

Kursuse eesmärk on talletada teadmisi keelest kui suhtlus- ja tunnetusvahendist, omandada teadmisi tekstiliikide keele ja stiili erinevustest, tekstide koostamise printsiipidest, keeleliste vahendite valikust tekstiloomes. Eesmärgiks on tunda eesti keele sõnavara kihistusi, keele metafoorilisust ja kujundlikkust, osata luua erinevaid tekste.

Kursuse maht.

Kursuse maht on 35 õppetundi a'45 minutit.

Aine kirjeldus ja lõiming.

Kursusel „Teksti keel ja stiil“ arendatakse žanriteadlikkust, käsitletakse erinevate tekstiliikide keele- ja stiilierinevusi nii grammatikas kui ka sõnavaras, selgitatakse kirjutamise võtteid ja tavasid eri tekstiliikide näitel. Antakse süstemaatiline ülevaade suhtlusolukorra teguritest ning suunatakse kirjutama erinevatel eesmärkidel, varieerima ja analüüsima enda tekstides tehtud keelevalikuid ning võrdlema erinevaid tekste.

Kursusel käsitletav on lõimingus kirjanduskursustega (ilukirjandusstiil), ühiskonnaõpetus (teabe-, publitsistlik-, meediastiil), informaatikaga.

Teadmised, oskused, hoiakud

Õpilane omandab võime eristada tüüpilisi suhtlusolukordi, valides suhtluskanalit ning suheldes eesmärgipäraselt, kasutades sealjuures konteksti sobivat suulist ja kirjalikku keelt.

Õpilane õpib tundma tekstiliikide erinevusi ning oskab eri tekste lugeda, analüüsida ja koostada.

Õpilane omandab võime oma loodud teksti kriitiliselt analüüsida ja seda toimetada. Õpilane rakendab oma suhtlus- ja tekstitööoskusi nii tekstide vastuvõtja kui loojana, valides ja hinnates kriitiliselt teabeallikaid, arendab loovat ja kriitilist mõtlemist.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) analüüsib ja võrdleb keele erinevaid kasutusvaldkondi ja tekstide stiilierinevusi;
- 2) valib keelelisi ja vormilisi väljendusvahendeid suhtlusolukorra ning kõneaine põhjal, järgib stiili- ja etiketinorme;
- 3) väljendub selgelt ja korrektselt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses;
- 4) analüüsib tekstide sisu, eesmäärke, konteksti, ülesehitust, grammatikat, sõnavara ja stiili;
- 5) tunneb tekstis ära keelelise mõjutamise viise ja vahendeid, hindab tekstidest leitud teavet kriitiliselt ja kasutab seda sihipäraselt;
- 6) koostab eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste, sh kõne, kokkuvõtte ja lühiaurimuse;
- 7) loob alustekstide põhjal uusi tekste, refereerib ja tsiteerib, kasutab viitamissüsteeme, väldib plagiaati;
- 8) loeb ja analüüsib ainevaldkonna teadustekste, eristab teaduskeele tunnuseid ja põhjendab teadustekstide keelelisi valikuid;

9) korrigeerib ja redigeerib oma teksti, kasutab otstarbekalt keeleallikaid ja teabekeskkondi, teeb teadlikke keelevelikuid.

Õppesisu.

Keele erinevad kasutusvaldkonnad: argi-, ilukirjandus-, teadus- ja tarbekeel.

Eesti sõnavara, sõnade tähendus ja stiilijooned. Oma sõnavara rikastamise võimalused. Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus.

Stiil ja stilistika. Asjalikkus ja isikupära. Viisakus ja sõbralik toon. Suhtlus ja võim. Vulgaarsed keelendid. Suhtlusvead. Ametlik stiil, publitsistlik stiil, teadusstiil ja ilukirjandusstiil. Stiilivärving ja -viga. Keele eri kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivead.

Keel suhtlus- ja tunnetusvahendina. Tekst ja kontekst. Suulise ja kirjaliku suhtluse ning teksti erinevused. Veebisuhtluse keelevelikud.

Tekstide võrdlev ja kriitiline analüüs: eesmärgid, kontekst, ülesehitus, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil.

Teadlik kirjutamine. Kirjutamise eesmärk, adressaat, pealkiri, probleem, põhiidee. Teksti ainestik, materjali kogumine ja süstematiseerimine. Teema, selle varasemad käsitlused ja eri tahud. Teksti ülesehitus ja sidusus. Lõigu ülesanne (allteema, väide, selgitus, tõestus, järeldus, üldistus). Materjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimine ja tsiteerimine. Lause- ja lõiguviited; viitekirje. Uurimisandmete võrdlemine, analüüsimine, üldistamine, järeldamine.

Vormistamine. Arvustamine. Loomevargus ehk plagiaat.

11.2. Kursus „Praktiline eesti keel I“

Kursuse eesmärk.

Gümnaasiumi praktilise eesti keele kursuste eesmärk on suulise ja kirjaliku väljendusoskuse arendamine, parendamine ja lihvimine. Inimene vajab neid oskusi oma mõtete-arvamuste tutvustuseks, argumenteerimiseks, kaitsmiseks. Sageli on vaja koostada mitmesuguseid tarbetekste, refereerida ja teha kokkuvõtteid. Tänapäeval on vaja osata kasutada erinevaid teabeallikaid, mis nii paberil kui elektroonilisel kujul. Kogu gümnaasiumiaja vältel on vaja pöörata suurt tähelepanu õigekeeleküsimustele, et kujuneks haritud, hea keelekasutusega inimene.

Kursuse maht.

Kursuse maht on 35 õppetundi a´45 minutit.

Aine kirjeldus.

Kursusel „Praktiline eesti keel I“ arendatakse nii suulist kui ka kirjalikku väljendusoskust, kasutades erinevaid stiilivõtteid ja keelendeid, sest nii kujundatakse oskust suhelda eri keskkondades eetilisel ja konteksti arvestades. Samuti õpitakse kasutama eri teabeallikaid ja hindama nende usaldusväärsust. Tekstide koostamisel tuleb osata kasutada korrektset kirjakeelt ja järgida teadlikult õpitud keelereegleid.

Praktilise eesti keele kursus on lõimingus kirjandus- ja ühiskonnaõpetuse kursustega, eelnevate emakeelekursuste ja informaatikaga.

Teadmised, oskused, hoiakud.

Õpilased arendavad suhtlemis-, kuulamis-, kõnelemis-, kirjutamisoskusi. Arendatakse oskust argumenteerida, koostada erinevaid tekste. Arendatakse individuaalse ja meeskonnatööoskusi, oskust kasutada erinevaid teabeallikaid. Süvendatakse õigekeeleoskusi ja arendatakse oma sõnavara.

Õpilased harjutavad intervjuerimist, suheldes erinevate inimestega, koostavad arvamustekste. Kuulatakse kaasõpilase või rühmatöödena valminud tekste ja kommenteeritakse neid. Rollimängude abil õpitakse toimetulekut erinevates situatsioonides.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) kirjeldab ja selgitab tekstide stiilierinevusi;
- 2) väljendab ennast selgelt ja asjakohaselt nii suulises kui ka kirjalikus tekstis;
- 3) kaitseb argumenteeritult oma seisukohti, arutleb ja annab hinnanguid;
- 4) konspekteerib suulist esitust ja loetud teksti;
- 5) kasutab erinevaid keeleallikaid ja teabekeskkondi;
- 6) edastab eri allikaist leitud infot, hindab teabe usaldusväärsust;
- 7) selgitab keelendite tähendusvarjundeid;
- 8) koostab eri liiki tekste, sh arvustuse, referaadi ja essee;
- 9) järgib õpitud keelereegleid, põhjendab oma keelevelikuid;
- 10) arendab loetu toel oma sõnavara, lause- ja tekstimoodustusoskust.

Õppesisu.

Keeleline väljendusrikkus eri tekstides. Mõtted, tunded ja hinnangud nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses.

Suuline ja kirjalik suhtlus lähtuvalt olukorrast ja vestluspartnerist. Stiilivahendite kasutamine erineva mõju saavutamiseks. Erinevate keelevariantide sotsiaalse tähenduse mõistmine, teksti suhtlustähenduse ja eesmärgi mõistmine eri toimingutes, suhtluspartneri mõistmine dialoogis.

Suuline esinemine ja suhtlus eri tüüpi olukordades. Argumenteerimine, veenmine; emotsionaalsus, toon. Suulise ja kirjaliku teksti konspekteerimine ja kokkuvõtte tegemine.

Erinevate aime- ja teadustekstide lugemine ja mõistmine. Tekstide keelelised väljendusvahendid. Tekstide stiililine eripära, selle kirjeldamine ja hindamine. Teabeotsinguoskuste tõhustamine.

Eesmärgipärane ja teadlik stiilivahendite kasutamine. Arutlevad tekstid, nende ülesehituse põhimõtted. Arutluse kirjutamine alusteksti põhjal. Kokkuvõtte koostamine.

Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine. Keeleallikate teadlik kasutamine.

Süsteemaatiline sõnavaraarendus: üldkasutatavate võõrsõnade, ilukirjanduskeele sõnavara, käsitletavate temadega seotud terminoloogia omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine.

11.3. Kursus „Praktiline eesti keel II“

Kursuse eesmärk.

Kursuse „Praktiline eesti keel II“ eesmärk on arendada esinemis- ja kirjutamisoskust, jätkuvalt omandada ja korrata keelereegleid, luua erisuguseid tekste ja neid kriitiliselt hinnata. Kursusel tegeldakse tekstide kompositsiooni, argumentide sõnastuse, põhjenduste ja seoste loomise ning tekstis esitatu näitlikustamisega.

Kursuse maht.

Kursuse pikkus on 35 tundi a'45 minutit.

Aine kirjeldus ja lõiming.

Kursusel „Praktiline eesti keel II“ arendatakse jätkuvalt nii suulist kui ka kirjalikku väljendusoskust. Kursusel süvendatakse funktsionaalse lugemise oskust, valides analüüsimiseks erinevatesse žanritesse kuuluvaid tekste. Kursusel keskendutakse kõigi nelja keeleõpetuse osa – kõnelemise, kuulamise, kirjutamise, lugemise - teemade käsitlusele. Oskust teksti funktsionaalselt lugeda, mõista ja luua arendatakse lõimitud aine- ja tekstiõpetuse kaudu, mis seotakse kõikidel praktilise eesti keele kursustel ortoloogia, grammatika ja leksika õpetamisega. Praktiline keelekursus on keskendatud õpilase suhtlus- ja väljendusoskuse arendamisele tekstiloomele ja teabe hankimisele ning kasutamisele.

Praktilise eesti keele kursus on lõimingus kirjandus- ja ühiskonnaõpetuse kursustega, eelnevate emakeelekursustega ja informaatikaga.

Teadmised, oskused, hoiakud.

Õpilased süvendavad suhtlemis-, kuulamis-, kõnelemis-, kirjutamisoskusi. Arendatakse oskust argumenteerida, koostada erinevaid tekste. Arendatakse individuaalse ja meeskonnatööoskusi, oskust kasutada erinevaid teabeallikaid. Süvendatakse õigekeeleoskusi ja arendatakse oma sõnavara.

Õpilased harjutavad avalikku esinemist, õpivad küsimuste koostamist, koostavad arvamustekste. Kuulatakse kaasõpilase või rühmatöödena valminud tekste ja kommenteeritakse neid. Rollimängude abil õpitakse toimetulekut erinevates situatsioonides.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) edastab oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid nii isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses;
- 2) argumenteerib selgelt ja veenvalt, kaitseb oma seisukohti aruteludes;
- 3) kuulab avalikku esinemist ning esitab ettekandjale küsimusi;
- 4) kasutab erinevaid teabeotsingu strateegiaid;
- 5) loeb ja hindab kriitiliselt eri liiki meedia- ja tarbetekste;
- 6) teeb eri allikatest pärineva info ja arutluskäikude põhjal kokkuvõtte;
- 7) kirjutab uudise, arvamust ja arvustuse, koostab koosoleku memo;
- 8) kirjutab mitme allika põhjal referaadi, kasutab viitamissüsteeme ja väldib plagiaati;
- 9) kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust;
- 10) leiab loetud tekstidest huvitavaid sõnu ja väljendeid;
- 11) selgitab ja põhjendab teksti autori keevealikuid.

Õppesisu.

Sõnumi edastamine erinevate keelevahenditega. Keelelise väljenduse paindlikkus, otsesem ja kaudsem väljendamine.

Ratsionaalsete, emotsionaalsete ja eetiliste argumentide kasutamine ja eristamine. Veenmine ja mõjutamine, kallutatuse ja manipuleerimise äratundmine.

Tekstide kriitiline analüüsimine. Süstemaatiline sõnavaraarendus: üldkasutatavad võõrsõnad, meediaterminoloogia. Erinevad teabeotsingustrateegiad: lehitsemine, kirotsing, liitotsing, andmebaasid jm

Tarbekirjade koostamine: juhend, koosoleku memo. Mitme allika põhjal kokkuvõtte ja referatiivse teksti kirjutamine. Ajakirjandustekstide koostamine: arvamustekst, retsensioon jm. Veebitekstide koostamine, oma seisukoha eetiline ja asjakohane sõnastamine.

Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine. Keeleallikate teadlik kasutamine. Erinevate meediatekstide analüüsimine ja mõistmine. Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine. Mõjutamisvõtted.

11.4. Kursus „Praktiline eesti keel III“

Kursuse eesmärgid.

Kursuse „Praktiline eesti keel III“ eesmärk on jätkata eelmistel praktilistel keelekursustel käsitletu süvendamist ja lihvimist, keskendudes suulise ja kirjaliku suhtluse arendusele, mitmesuguste eriliigiliste tekstide lugemisele, analüüsimisele ja loomisele. Kursuse eesmärk on korrata õigekeelsusküsimusi, valmistada õpilasi ette küpsuseksamiks.

Kursuse maht.

Kursuse pikkus on 35 õppetundi a'45 minutit.

Aine kirjeldus ja lõiming.

Kursusel „Praktiline eesti keel III“ arendatakse jätkuvalt suulist ja kirjalikku väljendusoskust. Tähelepanu keskmes on teksti mõistmine ja tekstiloom: eritüübiliste tekstide tõlgendamine ja koostamine, alustekstide põhjal kirjutamine. Kursusel jätkatakse sõnavaraarendust, õigekeelsus- ja õigekirjaküsimuste käsitlemist.

Praktilise eesti keele III kursus on ainesiseses lõimingus I ja II kursuse ja kursustega „Teksti keel ja stiil“ ning „Meedia ja mõjutamine“. Kursus on lõimingus kirjanduse, ühiskonnaõpetuse, geograafia, bioloogia, informaatikaga.

Teadmised, oskused, hoiakud.

Kursusel arendatakse jätkuvalt suhtlus-, kõnelemis-, kuulamis-, kirjutamisoskusi, õpitakse nägema tekstide keelelist väljendusrikkust mõtete-tunnete-hinnangute avaldamisel ja kasutatakse mõjusaid stiilivahendeid nii suulises kui kirjalikus mõtteavalduses. Õpitakse mõistma keerukamat kujundlikku väljendust ja erineva modaalsusega teksti. Süvendatakse oskust kirjutada arutlevat tööd eri tüüpi alustekstide põhjal. Jätkub süstemaatiline sõnavaraarendus (haritud stiilile omaste võõrsõnade, lendväljendite, ilukirjanduskeele sõnavara ning käsitletavate teemadega seotud terminoloogia omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine). Jätkuvalt tehakse tööd õigekeelsusküsimustega.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) kasutab keelt vastavalt suhtluseesmärgile ja -kontekstile;
- 2) argumenteerib, näitlikustab ja kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis;
- 3) kirjutab mitme alusteksti põhjal kindlal eesmärgil kokkuvõtte või resüme;
- 4) koostab erinevate alustekstide põhjal arutlevaid tekste;
- 5) kasutab eri allikatest leitud infot oma tekstides;
- 6) parandab ja kinnistab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust;
- 7) saab aru keeruka struktuuriga tekstidest;
- 8) loeb erinevaid tekste, arendab oma kirjaoskust ja rikastab sõnavara.

Õppesisu

Teksti suhtlustähenduse ja eesmärgi mõistmine eri toiminguis. Suhtluspartneri mõistmine dialoogis. Suuline esinemine ja suhtlus eri tüüpi olukordades. Argumenteerimine, veenmine, väitlemine, emotsionaalsus, toon.

Tarbetekstide kirjutamine ja vormistamine: elulookirjeldus, avaldus, taotlus, motivatsioonikiri, e-kiri jt.

Arutleva teksti koostamine mitme eri tüüpi alusteksti põhjal.

Liitotsingud erinevatest allikatest.

Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine. Keeleallikate teadlik kasutamine.

Keeruka struktuuriga tekstid. Süstemaatiline sõnavaraarendus: harvem esinevad sõnad, sõnamoodustus, käsitletavate teemadega seotud sõnavara.

11.5. Kursus „Meedia ja mõjutamine“

Kursuse eesmärk.

Kursuse „Meedia ja mõjutamine“ eesmärgiks on keskenduda infoühiskonnast arusaamisele, arendada eri liiki tekstide mõistmise ja fakti ja arvamuse eristamise oskust. Kursusel süvendatakse oskusi hankida eri allikatest teavet, analüüsida verbaalset teksti nii visuaalses kui ka audiovisuaalses keskkonnas ja tunda ära meedia mõjutamisvõtted. Kursuse eesmärk on ka arendada oskust kujundada ja väljendada oma arvamusi ja hoiakuid.

Kursuse maht on 35 õppetundi a'45 minutit.

Aine kirjeldus

Kursusel tutvutakse meedia kui neljanda võimuga riigis, st meedia olemuse ja olulisusega ühiskonnas. Tegeldakse mitmesuguste meediatekstidega, sest mitmekülgsed meediatekstitid ümbritsevad noori kõikjal. Nende tekstide kaudu on õpilasel lihtsam mõtestada, millised tekstid üldse on ja mis on tekstide tunnused. Sotsiaalmeedias, ajakirjanduses ja uudisteportaalides avaldatud tekstide kaudu jõutakse ja õpitakse tundma ka teisi argumentatsiooni sisaldavaid tekste.

Tekstimaailma tundma õppimise olulisemaid eesmärke analüüsioskuste kujundamise kõrval on süvendada oskust ise tekste luua, meediatekstide eeskujul sarnaseid tekste kirjutada.

Kursusel käsitletavat saab lõimida mitmete õppeainetega, sealhulgas: kirjandusega (tekstid, autor, lugeja); ühiskonnaõpetusega (tutvumine aramuslugude jm diskussiooniga ühiskonnas parasjagu aktuaalsete teemade üle); ajaloo (ajalooliste kõnede ja kirjalike dokumentide analüüsimine, eri epohhide retoorika ja argumentatsiooni võrdlemine); võõrkeeltega (eri keeltes ja eri kultuuriruumide argumenteerivate tekstide lugemine); informaatikaga (teksti automaatanalüüs, sagedusloetelu, sõnapilved); muusikaga (laulusõnade analüüs, intertekstuaalsus, hoiakud, koodivahetus).

Teadmised, oskused, hoiakud.

Õpilane saab teadmisi meediamailmast, selle mõjust ühiskonnale ja üksikisikule, süvendab oma keelealaseid oskusi, õppides tundma meediažanre, analüüsima mitmesuguseid meediatekste. Õpib tundma meedias kasutatavaid mõjutusvahendeid, sealhulgas demagoogilisi võtteid. Kujundab endast kriitilise meediatarbija. Süvendab individuaalse ja rühmatöö oskusi, kuulamis- ja konspekterimisoskust, oskust töötada sõnastike jm teabeallikatega.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) tunneb tänapäevast teabekeskkonda ja selle arengut kujundavaid protsesse, selgitab kommunikatsiooni olemust ja toimumise tingimusi;
- 2) leiab meediatekstist argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted, selgitab teksti autori eesmäärke ning motiive;
- 3) eristab fakti arvamusest ja usaldusväärset infot küsitavast, kontrollib infoühiku sisu tõesust, sealhulgas tõlgitud info tähendusvälja muutumist;
- 4) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
- 5) tunneb meediakanaleid, analüüsib nende erijooni, iseloomustab erinevaid meediažanre;
- 6) analüüsib vahetu ja vahendatud kommunikatsiooni erinevusi ja osalejate taotlusi;
- 7) hindab kriitiliselt meediamanipulatsioone, tunneb ära propaganda, libauudised ja müüdilooime;
- 8) väljendab oma seisukohta loetu, kuuldu ja nähtu kohta ning valib selleks sobivad keelevahendid;
- 9) analüüsib kriitiliselt oma meediakäitumist, sh sotsiaalmeedias, ja kohandab seda vastavalt olukorrale;
- 10) leiab vihjeid ja viiteid teistele tekstidele, tõlgendab teksti, eristab privaatset ja avalikku informatsiooni.

Õppesisu.

Suhtlus ja suhtlusolukord meedias. Info edastamine ja vastuvõtt (tähenduse erinevad tõlgendused). Privaatse ja avaliku suhtluse eripärad, tunnused, nt sotsiaalmeedia eri vormid. Vahetu (individuealne suhtlus) ja vahendatud kommunikatsiooni (meediakommunikatsioon) funktsioonid, osalejate eesmärgid.

Meedia ja mõjutamine. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Manipuleerimine, meediaeetika ja meediakriitika. Oma seisukoha eetiline ja asjakohane sõnastamine. Autoripositsioon, info allikad ja nende usaldusväärsus. Kriitiline ja teadlik lugemine. Fakti ja arvamuse eristamine. Meedia retoorika ja argumendid. Sotsiaalsete tunnuste ja müütide konstrueerimine meediatekstis. Reklaam (kommertsreklaam, poliitiline reklaam, sotsiaalreklaam). Reklaami sihtrühmad ja kanalid. Reklaam mainekujundusvahendina.

Teksti eesmärk. Eri modaalsused, nt audiovisuaalne, visuaalne, audiotekst. Teksti suhtluseesmärk. Teksti üldtunnused: sobivus suhtlusolukorda, üldine sidusus ja sisuosade seostamine; keeleline loovus ja õigekeelsus. Tekstide tõlgendamine, retseptsiooni erinevuse põhjused: teadmised, isiklik kogemus, kultuuritaust. Teksti adressaat ja vastuvõetavus. Tekstide liigitamine ja analüüs. Kontekst. Intertekstuaalsus. Tekstiliigid (sh statistika, tabelid tekstides). Nende muutumine tehnoloogia kasutamise ja ühiskonna mõjul. Teksti vahendamine.

Allikas. Allikate kasutamise eesmärgid ja viisid. Allikate otsimine. Allika usaldusväärsus (nt autoripositsioon – autoriga/autorita tekst, autori kvalifikatsioon, erapoolikus jne). Meediakanali, -platvormi eesmärgi tuvastamine tekstist, autorist lähtuvalt.

11.6. Kursus „Keel ja ühiskond“

Kursuse eesmärk.

on saavutada emakeele hea valdamine nii kõnes kui kirjas, mis on iga haritud inimese tunnus. Kursusel kujundab õpilane arusaamise keele kui märgisüsteemi olemusest ja tähtsusest, omandab teadmised eesti keele eripärast, allkeeltest ja žanritest, keele süsteemist, kasutusest ühiskonnas.

Kursuse maht on 35 õppetundi.

Aine kirjeldus.

Kursusel vaadeldakse keele olemust, keelesugulust soome-ugri ja Euroopa keelte vahel, eesti keele struktuuri ja muutumist ajas, kirjakeele staatust ja ajalugu, erinevaid allkeeli ja nende kasutusvaldkondi, suulise keele eripära, koha- ja sotsiaalmurdeid ning keeleteketti. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida ja praktikas rakendada.

Kursusel käsitletu on lõimingus kirjanduse, ajaloo ja ühiskonnaõpetuse teemadega, ent ka kunsti (märgisüsteemid), geograafia (keelesugulus) ja võõrkeeltega (saksa, vene, inglise).

Teadmised, oskused, hoiakud.

Õpilane süvendab oskust kasutada kirjakeelt nii suulises kui kirjalikus vormis, oskust leida ja kasutada vajalikku keelealast informatsiooni. Oskab väärtustada keelt kui identiteedi ja maailmapildi kandjat. Süvendab individuaalse ja rühmatöö oskusi, kuulamis- ja konspekterimisoskust, oskust töötada sõnastike jm teabeallikatega.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) analüüsib keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas ning suhtluses;
- 2) kirjeldab eesti keele eripära, suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti;
- 3) selgitab allkeelte ja keele varieerumise olemust;
- 4) tunneb eesti keeleallikaid ja korpusi ning kasutab neid eesmärgistatult;
- 5) kirjeldab eesti kirjakeele kujunemislugu;
- 6) nimetab eesti keele arenduse peamisi suundi ja põhimõtteid;
- 7) selgitab keelemuutuste olemust;
- 8) analüüsib ajastuomaseid keelenähtusi.

Õppesisu.

Keele olemus ja ülesanded: infovahetus, suhteloomine, identiteedi väljendamine, maailmapildi kujundamine. Keel kui märgisüsteem. Keel ja inimene. Keel rahva ja riigi identiteedi osana. Keele, kultuuri ja ajaloo seosed (ka geneetika ja arheoloogia).

Eesti keel ja teised keeled. Eesti keel soome-ugri keelena. Maailma keeled. Põliskeeled, keelte hääbumine ja “elustamine”. Keelekontaktid saksa, vene, rootsi, soome, inglise ja teiste keeltega. Keele muutumine, grammatika muutumise olemus (grammatisatsioon). Tähenduse olemus. Tähenduste muutumise üldised, keelesisesed ja ühiskondlikud seaduspärad.

Eesti keele struktuur teiste keelte taustal: häälikusüsteem, muutevormistik, sõnamoodustus, lausetüübid ja sõnajärg. Eesti keeleallikad (nt Sõnaveeb, ÕS), nende funktsioon ja kasutusala. Korpuste kasutamise algteadmised. Keeleandmete analüüs ja esitamine.

Tänapäeva eesti kirjakeele kujunemine teiste keelte kirjakeele kujunemise ja maailma ajaloo taustal.

Keele variandid. Keele varieerumise tegurid (suhtluskanal, vanus, piirkond, kasutussituatsioon jne). Keelenorm.

Eesti mitmekultuurilise ja mitmekeelse ühiskonnana. Mitmekeelsus. Keeleline tolerantsus. Eesti keelepoliitika: eesti keele staatus ja tulevik.

Eesti keele kasutusvaldkonnad ja arendus: keeletehnoloogia, terminoloogia ja oskuskeel.

12. Valdkonna kursused (Eesti keel teise keelena)

12.1. Kursus 1. Vahetusõpilane

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) loeb seletuskirju ja leiab nendest vajalikku infot;
- 2) loeb kuulutust ja leiab seal vajalikku infot, samuti otsib infot netist;
- 3) ennustab teksti sisu pealkirja järgi ja edastab kaaslastele teksti sisu;
- 4) loeb infoteksti ja leiab sellest vajalikku infot;
- 5) loeb vahetusõpilaste lühitutvustusi ja analüüsib nende vastavust nõuetele;
- 6) mõistab tekstis esitatud arvamusi ja leiab tekstist detailset infot;
- 7) kasutab teemakohaseid sõnu erisugustes olukordades;
- 8) arutleb võõrkeeleeõppe ja vahetusõpilaseks olemise teemadel;
- 9) analüüsib kuuldut ja võrdleb seda oma seniste teadmistega;
- 10) esitab loetud teksti teemal küsimusi, vastab neile ning põhjendab oma vastuseid;
- 11) õpib osalema vahetusõpilase konkursiintervjuul, viib seda läbi ja hindab selle tulemusi;
- 12) kirjutab blogisissekannet suvemälestuste kohta;
- 13) kirjutab lühitekste, kasutades teemakohast sõnavara;
- 14) õpib kirjutama seletuskirja hilinemise kohta.
- 15) Täidab vahetusõpilase ankeeti
- 16) ; kirjutab enda lühitutvustust vahetusõpilase stipendiumikonkursi jaoks;
- 17) kirjutab arvamislõiku vahetusõpilaseks olemise teemal ja annab tagasisidet kaaslaste arvamislõigu kohta;
- 18) õpib kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu;
- 19) teeb sobivaid haridusvalikuid.

Õppesisu:

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Intervjuud. Seletuskirjad. VeniVidiVici kuulutus. Vahetusõpilase lühitutvustus. Improtekstid. Blogisissekanded. Vahetusõpilase ankeet. Lõiming: arvutiõpetus, inimeseõpetus, geograafia.

12.2. Kursus 2. Noortefilm

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) vaatab ja kuulab noortefilmi "Nullpunkt" ning mõistab selle üldsisu,
- 2) aimab tundmatute sõnade tähendust konteksti järgi;
- 3) leiab filmist vajalikku infot;
- 4) õpib plakatilt vajalikku infot leidma;
- 5) ennustab küsimuste vastuseid ja seejärel võrdleb neid tegelike vastustega;
- 6) kasutab teemakohaseid sõnu erisugustes olukordades;

- 7) õpib avaldama arvamust filmi sündmuste, tegelaste ja situatsioonide kohta;
- 8) arutab filmitegelaste probleeme ja otsib neile lahendusi;
- 9) avaldab arvamust filmi kohta tervikuna;
- 10) kirjutab arvustust vaadatud filmi kohta;
- 11) saab kogemuse, kuidas eluohtlikes situatsioonides tegutseda;
- 12) teab, missugused teod on eesti ühiskonnas aktsepteeritud ja millised mitte.

Õppesisu:

Väärtused ja kõlblus. Film. Plakatid. Filmiarvustused. Intervjuud

Lõiming: kirjandus, psühholoogia, inimeseõpetus

12.3. Kursus 3. Õige toit ja sportimine

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) saab aru eestikeelse laulu sisust ning mõistab laulus esitatud mõtteid;
- 2) jälgib televõistlust, leiab sellest infot ning mõistab seal esitatud arvamusi;
- 3) kuulab kiiret juttu, leiab sellest detailset infot ning mõistab selles esitatud arvamusi;
- 4) kuulab tunnikülast ja mõistab tema juttu sportimise teemal;
- 5) kuulab ilukirjanduslikku teksti ja mõtleb selle käigule kaasa;
- 6) loeb eesti noorte blogitekste ning edastab neis esitatud olulisemaid mõtteid;
- 7) loeb õpilaste tagasisidet toitlustamise kohta koolis ning teeb sellest kokkuvõtteid;
- 8) loeb populaarteaduslikku artiklit, leiab sellest detailset infot, eristab selles esitatud fakte ja arvamusi ning teeb neist kokkuvõtte;
- 9) loeb ilukirjanduslikku teksti ja jagab sellest inspireeritud mõtteid kaaslastega;
- 10) arutleb aja, koolitoidu, heade toiduainete, telesaate, tulevikutoidu, spordi ja treeningu ning unistuste teemal;
- 11) esitab tunnikülastele küsimusi;
- 12) tutvustab ja reklaamib häid toiduaineid;
- 13) kirjutab lühiteksti möödunud aasta kolme olulise sündmuse, inimese, asja vm teemal;
- 14) kirjutab lühiteksti algava aasta ootuste teemal;
- 15) kirjutab arvamusi koolikoka saate, hea vormi ja trennitemise, probleemide ja unistuste teemal;
- 16) tunneb ära poolametliku ja mitteametliku stiili erinevusi;
- 17) kirjutab tagasisidet koolitoidu kohta;
- 18) kirjutab tekste tulevikurestorani ja unistuste teemal

Õppesisu:

Tervis ja ohutus. Laul. Televõistlus. Ilukirjanduslik tekst. Eesti noorte blogitekstid. Populaarteaduslik artikkel.

Lõiming: bioloogia, liikumisõpetus, arvutiõpetus, kirjandus.

12.4. Kursus 4. Meedia

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) õpib teadvustama ümbritsevat teabekeskkonda,
- 2) õpib kriitiliselt analüüsima meediamaaailma sisu;
- 3) tutvustab üht telesaadet plaani alusel,
- 4) arutleb meedia rolli üle inimese elus;
- 5) kasutab teemakohast sõnavara;
- 6) põhjendab saadetevalikut loetelu alusel;
- 7) arutleb TV vaatamise + ja -;
- 8) tutvub diktori töö spetsiifikaga;
- 9) saab teada, kust raadio alguse sai; et raadio tänapäeval on nii kuuldav kui nähtav;
- 10) tutvub ajakirjaniku töö spetsiifikaga;
- 11) kasutab teemakohast sõnavara,
- 12) arutleb meedia rolli üle ühiskonnas; jagab kogemust info saamise kohta;
- 13) toob välja reklaami + ja -;
- 14) kirjutab arutleva kirjandi,
- 15) kommenteerib üht reklaamklippi plaani alusel

Õppesisu

Teabekeskkond ja meediakasutus. Tehnoloogia ja innovatsioon. Televisioon. Raadio. Trükimeedia. Internet. Muud info allikad. Reklaam.

Lõiming: meedia, arvutiõpetus

12.5. Kursus 5. Tervis

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) tunneb, milline on inimese anatoomia ja füsioloogia;
- 2) oskab nimetada haigusi ja sümptomeid ning kirjeldada vaevusi;
- 3) teab, millised eriarstid on olemas; mis on EMO; kuhu ja kuidas pöörduda arstiabi saamiseks;
- 4) kasutab teemakohast sõnavara;
- 5) on teadlik, millise toimega on ravimid, kuidas neid manustada; kui tähtis on järgida arsti ettekirjutusi ning end ravida;
- 6) kasutab teemakohast sõnavara;
- 7) on teadlik, millest võib tekkida stress, kuidas vältida ning leevendada seda;
- 8) kuulab infot, kuidas võidelda kooliväsimuse vastu,
- 9) jagab soovitusi klassikaaslastele;
- 10) on teadlik toidupüramiidist;
- 11) koostab tervisliku menüü;
- 12) kasutab teemakohast sõnavara;
- 13) oskab nimetada toite;
- 14) õpib rääkima hommikusöögi tähtsusest;

- 15) kirjutab kirjandi toitumise teemal;
- 16) uurib, kui hästi õpilased magavad;
- 17) loeb unest, müütidest une kohta;
- 18) kuulab unelaulu;
- 19) räägib unenägudest ja miks uni on inimesele oluline;
- 20) testib huumorimeelt;
- 21) loeb naeru, naermise ja selle kasulikkuse kohta;

Õppesisu

Tervis ja ohutus. Inimese anatoomia ja füsioloogia. Tervislik seisund. Haigestumine. Haigused. Arstiabi. Arstid. Ravimid ja ravi. Stressi põhjustajad. Stressi leevendamine. Tervislik toitumine. Toitained ja toiduained. Müüdid toitumisest. Uni - magusam kui mesi. Unenäod. Müüdid unest. Millest koosneb uni. Naer on terviseks. Naerge kogu südamest!

Lõiming: anatoomia, karjääriõpetus, keemia, psühholoogia, bioloogia.

12.6. Kursus 6. Inimesed meie kõrval. Tehnikahitid

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) õpib tundma ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid;
- 2) omab ettekujutust, mida tehakse ajateenistuses;
- 3) arutleb ajateenistuse + ja -;
- 4) kirjutab arutleva kirjandi;
- 5) vaatab filmi, arutleb selle üle, õpib filmi arvustust kirjutama;
- 6) arutleb inimestest meie kõrval;
- 7) räägib erivajadustega inimeste tööhõivest lugemisteksti(de) näitel;
- 8) räägib heategevusest Eestis;
- 9) tutvub erinevate heategevuskampaaniatega ja üritustega;
- 10) vaatab heategevuslikku saadet ning arutleb selle üle;
- 11) esineb ettekandega vastaval teemal;
- 12) räägib automarkidest; õpib autoosade nimetusi; loeb teksti autodest; võrdleb kõige odavamat ning kõige kallimat automudelit;
- 13) tutvub digikeskkondadega; sealhulgas DJ-de uusima tehnikaga (näited lugemistekstidest);
- 14) tutvub tehnikahittidega;
- 15) räägib uusimatest tehnikasaavutustest; tutvustab üht neist vabal valikul;

Õppesisu

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Väärtused ja kõlblus. Keskkond ja tehnoloogia. Ajateenistus- kasu või ajaraiskamine. Sõjafilmi „1944“/ „Mandariinid“ vaatamine. Inimesed meie kõrval. Heategevus. Kõik saavad head teha. Millise autoga sõidaksite teie? Digitaalne (muusika)keskkond. Tehnikahitid.

Lõiming: infotehnoloogia, tehnika, sotsiaalvaldkond.

12.7. Kursus 7. Poliitika, raha, majandus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) arutleb ühiskonna toimimise teemadel, põhjendab arvamust;
- 2) saab teada, millega tegelevad valitsusorganid ja -asutused;
- 3) teab, milline on Riigikogu struktuur;
- 4) on teadlik, millised valimised ning millal toimuvad; millised erakonnad tegutsevad Eestis;
- 5) nimetab tuntumaid poliitikuid;
- 6) on kursis, kuidas Eesti majandus sõltub rahvusvahelisest majandusest;
- 7) saab teada, milliste riskidega peab arvestama laenu võtmisel; mida teeb pank;
- 8) arutleb, kuidas rahaga ümber käia, teenida ning koguda;
- 9) saab teada, kuidas sündis Eesti Pank;
- 10) on teadlik, mitu liikmesriiki on EL; kes on Eesti saadikud; kuidas töötab Euroopa Parlament; milline on lipp, hümn ja juhtlause jne, mis on EL tähtsamad institutsioonid;

Õppesisu

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Riik. Ühiskond. Noored. Poliitika. Poliitikud. Erakonnad. Valitsusorganid ja -asutused. Valimised. Eesti majandus. Pank: raha, laen, palk. Euroopa Liit. Euroopa Parlament. EL tähtsamad institutsioonid.

Lõiming: ühiskonnaõpetus, ajalugu.

12.8. Kursus 8. Keskkond. Suhted

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) arutleb selle üle, kuidas hoida ja kaitsta keskkonda, kuidas väärtustada jätkusuutlikkust;
- 2) arutleb teemal – milleks meile metsad;
- 3) on teadlik viiest viisist, kuidas metsa kasutada; kasutab fraseologisme;
- 4) on teadlik, millised puud, marjad kasvavad metsas, mis linnud ja loomad elavad metsas;
- 5) toob välja päriskuuse ja tehiskuuse + ja - ;
- 6) leiab oma puu;
- 7) oskab nimetada taastumatuid ja taastuvaid energiaallikaid;
- 8) arutleb teemal – energeetika kui suureneva tähtsusega geopoliitiline küsimus, tuumajaamadest ja jäätmetest;
- 9) teab, millised on keskkonnasaaste allikad;
- 10) arutleb globaalprobleemide üle; Eesti looduskaitse üle;
- 11) on teadlik, millised looduskaitsealad asuvad Eestis; mis tähendab öko; kuidas käituda looduses;
- 12) arutleb teemal – miks armutakse;
- 13) kirjutab arutleva kirjandi;
- 14) iseloomustab ideaalpartnerit;
- 15) arutleb pere planeerimise teemal; lastest ja abielust;
- 16) on teadlik, mis on kihlumine ja laulatus;
- 17) arutleb erinevate rollide üle peres.

Õppesisu

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Milleks meile metsad. Metsa kaitsmine. Säästlik suhtumine metsa. Tähtsus keskkonnale. Millist kuuske valida. Energeetika. Energeetikaprobleemid. Loodushoid. Eesti looduskaitsealad. Globaalprobleemid. Väärtused ja kõlblus. Armumine ja armastus. Perekond. Lapsed. Taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, tegema vastavaid otsuseid.

Lõiming: geograafia, keskkond, psühholoogia.

12.9. Kursus 9. Kultuur

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) saab teada, kuidas sündis teater Eestis;
- 2) oskab nimetada eesti tuntud näitlejaid;
- 3) arutleb teatrite repertuaari üle;
- 4) on teadlik, kuidas käituda teatris; kus saab näitlejaks õppida;
- 5) on kursis eesti filmiajalooga;
- 6) nimetab eesti tuntud filme;
- 7) vaatab üht eesti filmi ning arutleb selle teemal plaani alusel;
- 8) on tutvunud ühe tuntud rezissööriga;
- 9) arutleb muusika teemal,
- 10) oskab põhjendada kontserdi, muusikastiili valikut;
- 11) on teadlik, millised on Eesti tuntumad lauljad ja muusikud, oskab ühest jutustada;
- 12) arutleb – Eesti laulud Eurovisiooni lauluvõistlusel;
- 13) kuulab eesti muusikat;
- 14) arutleb kunstist ja kunsti liikidest;
- 15) on teadlik, kes on Eesti tuntumad kunstnikud, jutustab ühest vabal valikul;
- 16) kommenteerib erinevate inimeste arvamusi tänapäeva noortest, nende riietumisstiilist, käitumisest ja väärtushinnangutest;
- 17) kommenteerib psühholoogi nõuandeid noortele;
- 18) saab teada, milliseid samme astuda, et saavutada edu;
- 19) analüüsib noore pankuri päevakava, võrdleb seda enda omaga, teeb järeldused;
- 20) analüüsib horoskoopi;
- 21) tutvub erinevate ametite ning edasiõppimise võimalustega;
- 22) õpib koostama CV, poolametlikke kirju, tutvub töölepinguga;

Õppesisu

Kultuuriline identiteet. Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Teater. Kino. Muusika. Kunst. Tunne iseennast. Tee oma elust meistriteos. Abiks elluastujale.

Lõiming: muusika, kunst, teater, huviharidus, kirjandus, karjääriõpetus.

12.10. Valikkursus „Praktiline eesti keel I“

Õppe- ja kasvatuseesmärgid.

Õpilane:

- 1) oskab keelt tasemel, mis võimaldab Eesti ühiskonnas ja eestikeelses keskkonnas iseseisvalt toimida;
- 2) on võimeline jätkama õpinguid eesti keeles ning kasutama eesti keelt töökeskkonnas ja ametkondlikus suhtluses;
- 3) analüüsib oma teadmisi ja oskusi ning tugevusi ja nõrkusi;
- 4) täiendab oma praktilise eesti keele grammatika oskusi.

Valikõppeaine lühikirjeldus.

Praktilise eesti keele grammatika tundides on keskendatud õpilase grammatiliselt õigele kirjaliku ja suulise suhtluse, arutlus- ja väljendusoskuse arendamisele; eri liiki tekstide mõistmise süvendamisele, eri liiki tekstide koostamise, selleks vajaliku teabe hankimise ja kasutamise praktiliste oskuste kujunemisele.

Hindamise alused

Õpitulemuste hindamise eesmärk on toetada õpilase arengut, innustada õpilast sihikindlalt õppima, suunata tema enesehinnangu kujunemist, tekitada huvi eesti keele õppimise. Õpitulemusi hinnates lähtutakse riikliku õppekava üldosast ja Loksa Gümnaasiumi ÕK üldosast. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja hinnetega “Arvestus (A)” ja “Mittearvestus (MA)”. Kursuse hinne kujuneb kodutööde ning klassis tehtud tööde põhjal. Suur osa kursuse sisust on planeeritud individuaalseks tööks. Õpilane teab, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Õpitulemused

Kursuse lõpuks õpilane:

- 1) mõistab konkreetset või abstraktsel teemal keerukate tekstide ning mõttevahetuse tuuma;
- 2) suhtleb eesti keelt emakeelena kõnelejaga spontaanselt ja ladusalt;
- 3) loob erinevatel teemadel sidusa ja loogilise teksti;
- 4) kasutab eestikeelseid teabeallikaid (nt sõnaraamatuid, internetti) vajaliku info otsimiseks erinevates valdkondades;
- 5) omandab keeleoskuse, mis võimaldab avalikult esineda;
- 6) kinnistab ja parandab oma õigekirja ja kirjakeeleoskust;
- 7) teab käandsõna liike, käänete funktsioone moodustab ja kasutab nimi-, omadus-, arvja asesõnu erinevates käänetes ainsuses ja mitmuses;
- 8) moodustab ja kasutab arvsõna erinevaid vorme;
- 9) moodustab ja kasutab asesõnade erinevaid vorme;
- 10) oskab kasutada muutumatuid sõnu lausetes.

Õppesisu

Käändsõnad. Nimisõnad. Omadussõnad. Arvsõnad. Asesõnad. Käänete moodustamine ja funktsioonid (kõik käänded); käänetevahelised seosed; tüvede variatiivsus (astmevaheldus jm); isikulise asesõna käänamine koos nimisõnaga; ühildumise keerukamad juhud; hulgafraasid; enesekohased, vastastikused ja umbmäärased asesõnad; pärisnimede käänamine; võõrsõnade

käänamine; liitarvsõnade käänamine; rooma numbrid. Käändsõna süsteemne ja süvendatud käsitlemine, lähtudes vormide kasutusvõimalustest põhimõistete ja suhtlusfunktsioonide väljendamiseks. Muutumatud sõnad. Kaassõnad. Omastavat ja osastavat käänat nõudvad sagedasemad kaassõnad. Tähendusrühmad; kaassõnafraasid erinevate käänetega. Määrsõnad. Sagedased koha-, aja- ja viisimäärsõnad. Viisi-, hulga- ja mõõdumäärsõnad. Rõhumäärsõnad, abimäärsõnad. Sidesõnad. Muutumatute sõnade süvendatud käsitus väljenduse eesmärgipärase varieerimise huvides.

12.11. Valikkursus “Praktiline eesti keel II”

Õppe- ja kasvatusesmärgid

Õpilane:

- 1) oskab keelt tasemel, mis võimaldab Eesti ühiskonnas ja eestikeelses keskkonnas iseseisvalt toimida;
- 2) on võimeline jätkama õpinguid eesti keeles ning kasutama eesti keelt töökeskkonnas ja ametkondlikus suhtluses;
- 3) analüüsib oma teadmisi ja oskusi ning tugevusi ja nõrkusi;
- 4) täiendab oma praktilise eesti keele grammatika oskusi.

Valikõppeaine lühikirjeldus.

Praktilise eesti keele grammatika tundides on keskendatud õpilase grammatiliselt õigele kirjaliku ja suulise suhtluse, arutlus- ja väljendusoskuse arendamisele; eri liiki tekstide mõistmise süvendamisele, eri liiki tekstide koostamise, selleks vajaliku teabe hankimise ja kasutamise praktiliste oskuste kujunemisele.

Hindamise alused.

Õpitulemuste hindamise eesmärk on toetada õpilase arengut, innustada õpilast sihikindlalt õppima, suunata tema enesehinnangu kujunemist, tekitada huvi eesti keele õppimise. Õpitulemusi hinnates lähtutakse riikliku õppekava üldosast ja Loksa Gümnaasiumi õppekava üldosast. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja hinnetega “Arvestus (A)” ja “Mittearvestus (MA)”. Kursuse hinne kujuneb kodutööde ning klassis tehtud tööde põhjal. Suur osa kursuse sisust on planeeritud individuaalseks tööks. Õpilane teab, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Õpitulemused

Kursuse lõpuks õpilane:

- 1) mõistab konkreetset või abstraktsel teemal keerukate tekstide ning mõttevahetuse tuuma;
- 2) suhtleb eesti keelt emakeelena kõnelejaga spontaanselt ja ladusalt;
- 3) loob erinevatel teemadel sidusa ja loogilise teksti;
- 4) kasutab eestikeelseid teabeallikaid (nt sõnaraamatuid, internetti) vajaliku info otsimiseks erinevates valdkondades;
- 5) omandab keeleoskuse, mis võimaldab avalikult esineda;
- 6) kinnistab ja parandab oma õigekirja ja kirjakeeleoskust;
- 7) moodustab ja kasutab tegusõna erinevaid vorme;
- 8) teab lauseehituse põhieegleid;
- 9) tuleb eesti kirjakeelega toime isiklikus ja avalikus elus ning edasi õppides.

Õppesisu

Tegusõnad. Käskiv kõneviis, keeld; tingiv kõneviis; kaudne kõneviis. Ma- ja da-tegevusnime kasutamine; sagedased ühendverbid (kontekstis). Tegusõna põhi- ja peavormid; põhivormide astmevahelduslikud suhted; mineviku aegade kasutamine; umbisikuline tegumood (olevik, minevik); ma-infinitiivi käändelised vormid; des-vorm; kesksõnad; ühend- ja väljendtegusõnad; sagedasemate tegusõnade rektsoon (eesti ja vene keele erinevused. Tegusõna süsteemne ja süvendatud käsitus; vormistiku kasutusvõimaluste laiendamine põhimõistete ja suhtlusfunktsioonide väljendamiseks. Sõnamoodustus. Tähtsamad tuletusliited ja nende tähendus (nt -ja, -mine, -lik, -us, -ne, -ta-). Tuletusliited ja nende kasutamine (enam kasutatavad nimi-, omadus-, tegu- ja määrsõnaliited). Sõnavara rikastamise allikad ja teed; sihiliste ja sihitute tegusõnade tuletusvahekord. Lauseõpetus. Täis- ja osasihitis; kaudkõne; lauselühend; muud elemendid lauses; alistussuhted lauses (ühildumine ja rektsoon); sõnajärg erinevates lausetüüpides. Lauseehituse mitmekesiste võimaluste rakendamine eesmärgikohaste tekstide koostamiseks; lauseliikmete vormi ja tähenduse variatiivsus (nt aspekti väljendamiseks, võimalikkuse ja kohustatuse väljendamiseks jne); teksti liigid ja stiililised iseärasused; teksti ülesehitus, sidumine ja sõnajärg.

12.12. Valikkursus “Ettevalmistus eesti keel teise keelena eksamiks”

Valikkursust “Ettevalmistus riigieksamiks” õpitakse 12. klassis. Valikkursuse ainekava on lõimitud eesti keele teise keelena 12. klassi VII, VIII, IX kursuste ainekavaga. Kursuse number ja nimetus: ettevalmistus B2/C1 riigieksamiks

Õpitulemused:

- 1) oskab kirjutada teateid, ametlikke ja mitteametlikke kirju.
- 2) Oskab loetu ja kuuldu põhjal märkmeid teha, olulist kokku võtta.
- 3) Oskab täita ankeete ja vastata küsimustikele, kirjutada elulookirjeldust (CV).
- 4) Oskab kirjutada kirjeldavaid, analüüsivaid ja arutlevaid kirjandeid, referaate ja lühiartikleid ajalehele.
- 5) Tunneb õigekirja ja lausemärgistusi, vajadusel oskab neid kontrollida teatmeteoste abil.

Õppesisu.

Kirjutamine.

- 1) (pool)ametlik kiri (120 sõna, $\pm 10\%$) - kirjaliku teksti loomise oskus;
- 2) Kirjeldav, analüüsiv või arutleva kirjand etteantud teemal või väite põhjal; aramusavaldus (160 sõna, $\pm 10\%$) kirjaliku teksti loomise oskus (arvamuse väljendamine, arutlemine, poolt- ja vastuargumentide esitamine); Suudab lugeda funktsionaalstiililt erinevaid tekste, nende hulgas mitmesuguseid kasutamishüvisid. Suudab määratleda teksti peaideed ja autori eesmäärke. Oskab leida tekstist vajalikku või huvipakkuvat infot. Oskab teksti mõistmiseks kasutada pealkirju, illustratsioone, jooniseid, skeeme, erinevaid kirja ilpe.

Lugemine:

- 1) valikvastustega ülesanne (küsimusele vastuse valimine kolme variandi hulgast);
- 2) A-variant: kolme variandi hulgast sobiva väite valimine, B-variant: küsimusele kolme variandi hulgast vastuse valimine - teksti põhisisu ja tähtsamate üksikasjade mõistmine, otseselt või kaudselt väljendatud suhtumise või arvamuse mõistmine;
- 3) vastustepangaga lünkülesanne (fraasi sobitamine lünka, ilukirjanduslik tekst) - tekstist üldine arusaamine, ülesehituse ja tekstisiseste seoste mõistmine;
- 4) vastustepangaga lünkülesanne (teksti sobitamine lünka, pikem tekst) - tekstist üldine arusaamine, ülesehituse ja tekstisiseste seoste mõistmine; Valikvastustega ülesanne (küsimusele vastuse valimine kolme variandi hulgast).

Kuulamine.

- 1) mõistab erinevate kõnelejate olmeteksti ja telefoni teel edastatud teateid eeldusel, et need on lähedased standardkeelele; Tekstist peamise mõtte, peamise detaili, kõneleja arvamuse või suhtumise äratundmine või järeldamine. Valikvastustega ülesanne (vastuse valimine kahe variandi hulgast) - teksti peamisest mõttest arusaamine, info leidmine, kõnelejate määratlemine, kõneleja seisukoha selgitamine, teksti detailne mõistmine, järelduste tegemine, kaudselt esitatud infost arusaamine. Valikvastustega ülesanne (küsimusele vastuse valimine kolme variandi hulgast).
A-variant: poolikule lausele kolme variandi hulgast sobiva lõpu valimine, B-variant: küsimusele kolme variandi hulgast vastuse valimine - tekstist üldine arusaamine, peamisest mõttest arusaamine, kaudselt esitatud mõttest arusaamine, järelduste tegemine, kõneleja seisukohtade mõistmine, olulise info mõistmine. Lühivastustega lünkülesanne (lausete täiendamine puuduva infoga) - tekstist üldine arusaamine, info leidmine, peamisest mõttest arusaamine, olulise info mõistmine.
- 2) suudab jälgida raadio- ja TV-uudiseid ja -teateid, et saada vajalikku infot;
- 3) oskab eristada selgelt väljendatud tooni ja suhtumist, panna tähele rõhuasetusi ja mõttefraase;
- 4) oskab tuletada tundmatute sõnade tähendust konteksti abil temale tuntud elementide kaudu;
- 5) teab oma emakeeles enam kasutatavate rahvusvaheliste sõnade tähendusi ning oskab neid teadmisi kasutada võõrkeelset teksti kuulates;
- 6) suudab eristada kuuldu detaile ja järjestada sündmusi;
- 7) suudab jälgida lühiloengut (5–10 min) ning eristada sellest olulist infot;
- 8) oskab üsna õigesti kasutada tüüpkeelendeid ja moodustusmalle; kasutab tuttavas olukorras grammatiliselt üsna õiget keelt, ehkki on märgata emakeele mõju;
- 9) tuleb ette vigu, kuid need ei takista mõistmist;
- 10) valdab grammatikat küllaltki hästi;
- 11) ei tee vääritimõistmist põhjustavaid vigu;
- 12) aeg-ajalt ettetulevaid vääratusi, juhuslikke vigu ning lauseehituse lapsusi suudab enamasti ise parandada.

Rääkimine:

- 1) asutab vastavale võõrkeelele omast intonatsiooni, rütmi ja rõhku;
- 2) oskab vestelda põhiteemaatika ulatuses ning esitada ja põhjendada oma vaateid ja seisukohti;
- 3) tunneb suhtlusetiketti ja oskab seda kasutada;
- 4) oskab suhelda võõrkeeles nii vahetult kui ka telefoni teel;
- 5) oskab vahetada infot, esitada küsimusi ja väljendada oma mõtteid ühiskondlike probleemide ja sündmuste kohta;
- 6) oskab vestluses vajadusel kasutada kompensatsioonistrateegiaid.

Keele struktuur.

Valikvastustega ülesanne (nelja variandi hulgast õige valimine) - sõnavara ulatus, sõnakasutuse täpsus. Lühivastustega lünkülesanne (õige sõnavormi moodustamine) - grammatiliste vormide moodustamine ja kasutamine, sõnavara tundmine, õigekiri. Monoloog etteantud teemal. Arutelu etteantud teemal ning argumenteerimine ja otsustamine. Üldine rääkimisoskus ja üldine suuline suhtlus: suuline esinemine, vestlus, seisukohtade põhjendamine ja selgitamine, kirjeldamine, kommenteerimine, arvamuse esitamine, ettepanekute tegemine, võrdlemine, vooruvahetus.

13. Valdkonna kursused (Vene keel emakeelena)

13.1. Kursus “Keel, ühiskond ja kultuur”

Õppesisus rõhutatakse keele rolli tänapäeva ühiskonnas, teadvustatakse keele ja kultuuri seoseid, aga ka vene keele eripära võrreldes teiste keeltega. Kursus annab võimaluse mõista keele arengut ajas ning selle staatust ja seisundit tänapäeval. Tähelepanu pööratakse keele varieerumisele ja erinevatele keelekihtidele sotsiaalsetes praktikates. Kursus arendab õpilase kriitilist ja loomingulist mõtlemist, keeletunnetust ja -teadlikkust.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) väärtustab vene keelt, tunneb selle eripära, teab vene kirjakeele kujunemislugu;
- 2) analüüsib keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas ning suhtluses;
- 3) märkab ja analüüsib vene keele muutuste olemust ja arendamise peamisi suundi;
- 4) jälgib suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti;
- 5) teadvustab allkeelte ja keele varieerumise olemust;
- 6) kasutab eesmärgistatult eri keeleallikaid ja teabekeskkondi.

Õppesisu.

Keel ja ühiskond, keel ja isiksus. Emakeel ja identiteet. Riigikeel. Võõrkeel. Keele ja mõtlemise seos. Keelekasutuse valdkonnad ning sotsiaalsete rühmade erikeeled. Keelekasutuse ealised ja soolised erinevused.

Verbaalsed ja mitteverbaalsed suhtlusvahendid.

Keele funktsioonid. Keel kui vaimsete väärtuste väljendaja ning kultuuri kandja. Keel kui märgisüsteem.

Maailma keeled. Keelkonnad ja keelerühmad. Rahvuskeel. Elav ja surnud keel. Loomulikud ja tehiskeeled. Euroopa Liidu ja ÜRO töökeeled. Keelte teke ja kujunemine. Kirja tekkimine. Tähestik. Slaavi kiri. Kirill ja Mefodi kui slaavi tähestiku loojad.

Keel ja kõne. Suuline ja kirjalik kõne. Sõnaraamatute, entsüklopeediate, meedia- ja tarbetekstide keel.

Keelte ja kultuuride vastastikused mõjud. Vene keel Eestis. Muutused tänapäeva vene keeles.

13.2. Kursus „Meedia ja mõjutamine“

Kursusel keskendutakse infoühiskonnast arusaamisele, arendatakse eri liiki tekstide mõistmise, fakti ja arvamuse eristamise oskust. Tähtis on osata hankida eri allikatest teavet, analüüsida verbaalset teksti nii visuaalses kui ka audiovisuaalses keskkonnas ja tunda ära meedia mõjutamisvõtted. Samas arendatakse ka oskust kujundada ja väljendada oma arvamusi ja hoiakuid.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) tunneb tänapäevast teabekeskkonda ja selle arengut kujundavaid protsesse, selgitab kommunikatsiooni olemust ja toimumise tingimusi;

- 2) leiab meediatekstist argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted, selgitab teksti autori eesmärgi ning motiveerib;
- 3) eristab fakti arvamusest ja usaldusväärset infot küsitavast, kontrollib infoühiku sisu tõsust, sealhulgas tõlgitud info tähendusvälja muutumist;
- 4) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
- 5) tunneb meediakanaleid, analüüsib nende erijooni, iseloomustab erinevaid meediažanre;
- 6) analüüsib vahetu ja vahendatud kommunikatsiooni erinevusi ja osalejate taotlusi;
- 7) hindab kriitiliselt meediamanipulatsioone, tunneb ära propaganda, libauudised ja müüdiilmoit;
- 8) väljendab oma seisukohta loetu, kuuldu ja nähtu kohta ning valib selleks sobivad keelevahendid;
- 9) analüüsib kriitiliselt oma meediakäitumist, sh sotsiaalmeedias, ja kohandab seda vastavalt olukorrale;
- 10) leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti, eristab privaatset ja avalikku informatsiooni.

Õppesisu.

Kommunikatsioon, kommunikatsioonimudel, kommunikatsiooni toimimise tingimused. Infoühiskond, selle iseloomulikud jooned.

Meediaeetika. Meedia kui diskursuse kujundaja. Eri tüüpi meediatekstide vastuvõtu eripära.

Verbaalse teksti taju heli ja pildi kontekstis.

Meediatekstide usaldusväärsus. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine.

Tunde- ja faktipõhised argumendid. Keeleline manipulatsioon. Autoripositsioon, infoallikad ja nende usaldusväärsus. Kriitiline ja teadlik lugemine. Fakti ja arvamuse eristamine.

Sotsiaalsete tunnuste ja müütide konstrueerimine meediatekstis. Reklaam (kommertsreklaam, poliitreklaam, sotsiaalklaam). Reklaami sihtrühmad ja kanalid. Reklaam mainekujundusvahendina. Erandlik keelekasutus, tähelepanu äratamise võtted.

Reklaami varjatud sõnum. Reklaam ja seadused.

Olulisemad meediažanrid: uudis, reportaaž, intervjuu, arvamus, arvustus. Kvaliteet- ja meelelahutusajakirjanduse erinevused.

Lühiülevaade meedia ajaloost.

Meediakanalid: raadio, televisioon, uudiste portaalid, sotsiaalkõrgustikud. Muutused uue meedia ajastul, sotsiaalmeedia. Meediatekstide kriitiline ja teadlik lugemine.

13.3. Kursus „Tekst ja stiil“

Kursuse kaudu saavad õpilased teoreetilisi teadmisi teksti struktuurist ning mitmesugustes suhtlusoludes kasutatavate eri tüüpi tekstide loomisest, mõistmisest ja hindamisest. Kursuses vaadeldakse süvendatult teksti keele ja stiili küsimusi. Käsitletakse erinevate tekstiliikide keele- ja stiilierinevusi, vaadeldakse sõnavara stiilikehistusi ja tähendusnuansse ning kirjutamise komponente ja nõudeid eri tekstiliikide keelele. Õpitulemustes taotletakse, et õpilane kasutab alustekste, tõlgendab neid, analüüsib keeleliselt ja stilistiliselt, refereerib, tsiteerib ja viitab. Õppesisus tegeldakse mitmesuguste keelekasutusvaldkondadega, analüüsitakse eri liiki tekstide sisu, eesmärgi, kasutuskonteksti, ülesehitust, sõnavara ning stiili. Õpilane koostab ise eri liiki tekste (sh tarbe-,

meedia- ja teadustekste), kasutab sobivaid väljendusvahendeid ning teeb mõttekaid keele- ja stiilivalikuid.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) analüüsib ja võrdleb erinevaid keelekasutuse valdkondi ning eesmäärke;
- 2) arvestab suhtlemisel partneriga, argumenteerib oma seisukohti, esitab näiteid;
- 3) väljendab oma mõtteid ja tundeid, arvestab suhtlussituatsiooni ja -eesmärgi, järgib stiili- ja etiketinorme;
- 4) arvestab ja analüüsib tekstide stiiliomadusi, eristab stiililt erinevaid tekste nende keeletunnuste alusel;
- 5) tunneb tekstis ära keelelise mõjutamise viise ja vahendeid, hindab teabetekstidest leitud teavet kriitiliselt, kasutab seda sihipäraselt;
- 6) analüüsib teksti eesmärgi, sisu, kasutuskonteksti, ülesehitust, grammatikat, sõnavara ja stiili;
- 7) korrigeerib ja redigeerib oma teksti, kasutab otstarbekalt keeleallikaid ja teabekeskondi, teeb teadlikke keelevalikuid;
- 8) loob alustekstide põhjal uusi tekste, refereerib ja tsiteerib ning kasutab viitamissüsteeme, väldib plagiaati;
- 9) rakendab omandatud sõnavara kõnes ja kirjalikus tekstiloomes.

Õppesisu.

Stiil ja stilistika. Keele erinevad kasutusvaldkonnad: argi-, ilukirjandus-, teadus- ja tarbekeel.

Stiilivärving ja -viga. Keele eri kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivead.

Teksti kommunikatiivne funktsioon. Suhtlussituatsioon. Keeleline mõjutamine. Suhtlemine internetis.

Individuaalne stiil.

Funktsionaalstiilid. Tekstide kasutusvaldkonnad.

Tarbetekstid, nende keelelised erijooned.

Teadustekstid, nende keelelised erijooned.

Publitsistikatekstid, nende keelelised erijooned.

Kõnekeel ja selle keelelised erijooned.

Ilukirjandustekstid ja nende väljendusvahendid.

Tekstide võrdlev ja kriitiline analüüs: eesmärgid, kasutuskontekst, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil.

Keelevalikud veebisuhtluses.

Teksti vormilised ja keelelised tunnused. Teksti sidusus. Leksikaalsed ja grammatilised sidususvahendid. Teksti sisu terviklikkus.

Uurimistöö. Uurimiseesmärgi sõnastamine, uurimismaterjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimine ja tsiteerimine. Lause- ja lõiguviited, viitekirje. Võrdlemine, analüüsimine, üldistamine ja järeldamine uurimistöös.

Mitteverbaalsed teabeedastusevahendid kirjalikus tekstis: illustratsioonid, graafikud, skeemid, fotod, emotikonid jt.

Oma sõnavara rikastamise võimalused. Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus.

13.4. Kursus „Suulise teksti vastuvõtt ja loomine“

Kursus aitab edukalt sotsialiseeruda erinevates situatsioonides, laiendab õpilase silmaringi, arendab keeleoskust erinevates suhtlusolukordades ja -tingimustes. Kursuse jooksul õpitakse tundma suulise kommunikatsiooni eripära, erinevaid suhtlusviise, tegeldakse suuliste tekstide vastuvõtu, kriitilise hindamise ja mõistmisega. Keskendutakse suuliste tekstide (kõne) loomisele lähtuvalt suhtluseesmärgist, edendamaks õpilase sotsiaalset pädevust ja suhtlemisoskust.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) teadvustab vene keele rolli suhtlemisel erinevate partneritega;
- 2) koostab eri allikatest pärineva info põhjal suulise kokkuvõtte või teeb ettekande;
- 3) edastab oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid nii isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses;
- 4) kuulab avalikku esinemist, hindab seda kriitiliselt, esitab ettekandjale küsimusi;
- 5) loob suulisi tekste vastavalt suhtluseesmärgile ja -olukorrale;
- 6) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti aruteludes;
- 7) võtab vastu ja loob ise eri stiilis suulisi tekste.

Õppesisu.

Suulise kõne üldjooned: erinevus kirjalikust kõnest, suulise kõne omapära, spontaanne ja semispontaanne kõne, suulise kõne situatsioonid ja tüübid, suulise kõne struktuur ja keelelised vahendid. Kõne põhiomadused: sisukus, loogilisus, kohasus, täpsus, puhtus, õigsus, rikkus, ilmekus. Kõne sisukus, informatiivsus. Sõnakasutuse täpsus. Sünonüümid, paronüümid, mitmetähenduslikud sõnad, homonüümid.

Suuline kõnekeel kirjakeele liigina. Dialoog ja selle põhiomadused: spontaansus, eesmärgid (infovahetus, info saamine, palve, hoiatus jne), repliikide pikkus, struktuuri vastavus eesmärkidele, lühendatud laused, kõnekeelele loomulik foneetika ja intonatsioon. Sünonüümide roll kõnekeeles (täendus, stilistika). Kõnekeele etikett.

Suuline ametlik kõne: põhiomadused, aktuaalsed tüübid ja nende eripära vastavalt teksti eesmärgile. Ametlikus kõnes dialoog ja monoloog. Intonatsiooni ja žestide roll. Ametlikus keeles kasutatavad normid ja konstruktsioonid (sh stambid ja sabloonid). Ametlik vestlus, koosolek.

Suuline teaduskõne: erisused, keelelised vahendid, terminoloogia mõiste, informatiivne žanr. Loengu ülesehitus, konspekterimine. Ettekanne: teema, allikad, ülesehitus, esitus. Kriitikakultuur. Ettekande hindamiskriteeriumid. Laensõnade roll teadustekstis ja üldises kõnekultuuris.

Suuline avalik kõne: erisused ja žanrid. Diskussioon, selle eesmärgid ja tüübid. Argumenteerimine. Intervjuu, selle struktuur, küsimuste esitamine. Kõnekultuur: parasiitväljendid ja žargonismid. Oraatorikõne, selle liigid, eesmärgid ja sisu. Kommunikatsiooni ebaõnnestumised.

13.5. Kursus „Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine“

Kursuse raames antakse õpilasele võimalus analüüsida ja mõista eri liiki tekste, leida vajalikku infot ning kasutada seda argumenteerimisel ja oma arvamuse sõnastamisel. Suur roll on intellektuaalse omandi tähtsustamisel ja autoriõiguste järgimisel. Õpitulemustega eeldatakse, et õpilane koostab eri liiki tekste, väljendab end eri vormides ja stiilides täpselt, asjakohaselt ja väljendusrikkalt, rakendades õigekeelsusalaseid teadmisi ja oskusi ning tänapäeva vene keele leksikaalseid norme. Kursuse õppesisu õpetab mõistma ja koostama eri tüüpi ja eri liiki kirjalikke tekste, arendab oskust analüüsida tekstide sisu ja ülesehitust, hinnata neid kriitiliselt, sh ära tunda valeinfot, koostada etapiviisilise kirjutamisprotsessi käigus ise eri liiki tekste, kasutades neile iseloomulikke väljendusvahendeid ja järgides üldisi õigekeelsusnorme. Õppesisu fookuses on meedia- ja tarbetekstid, mida õpilane elulistes situatsioonides kõige sagedamini kohtub.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) loetleb kirjaliku keelekasutuse erijooni ning väljendab end kirjas korrektselt;
- 2) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti kirjalikult;
- 3) hindab kriitiliselt eri allikatest pärinevat infot ja seisukohti, koostab nende põhjal kirjaliku kokkuvõtte;
- 4) toimetab tagasiside põhjal enda koostatud kirjalikke tekste, annab tagasisidet teiste tekstidele;
- 5) iseloomustab erinevaid meedia- ja tarbetekste, kirjutab aramusloo ja arvustuse;
- 6) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
- 7) omandab peamiste ametlike dokumentide kasutamise ja vormistamise nõuded;
- 8) valdab vene kirjakeelt, järgib õpitud keelereegleid, kasutab elektroonilisi keeleallikaid;
- 9) võtab vastu ja koostab ise eri liiki kirjalikke tekste.

Õppesisu.

Kirjalik keel, selle iseloomustus ja erinevus suuliselt kõnest.

Tekstitüübid: jutustav, kirjeldav ja arutlev tekst. Tekstiliigid: kirjand ja essee. Arutlev kirjand, selle ülesehitus. Argumentide liigid. Essee kui vaba tekstitüüp. Konspekt ja referaat.

Meediatekstid. Publitsistika. Eri liiki meediatekstide vastuvõtu eripära. Uudis, intervjuu, reportaaž, kolumn, arvustus. Reklaami eesmärgid ja liigid. Kirjalikud meediatekstid ja nende usaldusväärsus. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Elektroonilised ja trükiväljaanded.

Tarbetekstid. Avalduse, juhendi, volituse, allkirjastatud tõendi ja CV kirjutamine.

Ametlik kiri. Ametlikud tekstid elektroonilisel kujul.

Tekstide loomine internetis. Internetisuhtluse etikett.

Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine. Eri liiki kirjalike tekstide väljendusvahendid ja mõjutamisvõtted.

13.6. Kursus „Praktiline vene keel“

Kursuse kaudu edendatakse üldist kirjakultuuri, korratakse, parandatakse ja kinnistatakse õigekeelsus- ja kirjakeeleoskust, sealhulgas ortograafiat ja interpunktsiooni. Kursuse õppesisus pööratakse tähelepanu õigekeelsuse praktikatele, ortograafia ja interpunktsiooni kordamisele ning sõnavara rikastamisele. Harjutatakse vajaliku ortograafia- ja interpunktsiooniteabe saamiseks

kasutama sõnastikke, raamatukogu katalooge ning internetti. Praktiline vene keele oskus tähendab kirjakeele valdamist, seepärast edendatakse tekstide vastuvõtu ja loomise oskusi. Oluline on leida suhtlusolukorrale sobiv ja vestluspartnerit arvestav toon ja stiil, osata suhtlust või teemat alustada, arendada ja tõrjuda. Tähtis on eristada meediakanalites faktiinfot ja arvamust, olla valmis esitama täpsustavaid küsimusi ja vastuväiteid. Kuulamisoskuse arendamise eesmärk on mõista suhtlussituatsiooni ja vestluspartnerit.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) väärtustab kirjaoskust inimese kultuursuse ja haridustaseme näitajana;
- 2) parandab ja kinnistab oma õigekeelsus- ja kirjakeeleoskust;
- 3) loob ja vormistab kirjalikke tekste vastavalt õigekirja- ja grammatikareeglitele;
- 4) kasutab tekstiloomes vajalikke (veebi)sõnastikke;
- 5) loeb erinevaid tekste, arendab oma kirjaoskust ja rikastab sõnavara.

Õppesisu.

Ortograafia

Vene ortograafia peamised printsiibid. Täishäälikute õigekiri sõna lihttüves.

Täishäälikute õigekiri ж, ч, ш, щ, ц järel eri sõnaliikidesse kuuluvate sõnade lihttüves, sufiksis ja sõnalõpus.

Kaashäälikute õigekiri sõna lihttüves.

Nimisõnade, omadussõnade, kesksõnade käändelõppude ja tegusõna pöördelõppude õigekiri.

Eesliidete õigekiri. ъ ja ѣ kasutamine vene sõna- ja laensõna-õigekirjutus ж, ч, ш, щ järel eri sõnaliikidesse kuuluvates sõna-õigekirjutustes.

Kokkukirjutamine ja sidekriips eri sõnaliikide puhul ning sõna-õigekirjutuse komponentidega пол- ja полу-.

Sufiks-õigekiri eri sõnaliikides. н ja нн eri sõnaliikides. не kokku- ja lahkukirjutamine eri sõnaliikidega. не ja ни eristamine.

Määrsõna-õigekiri.

Arvsõna-õigekiri.

Tuletatud ees- ja sidesõna-õigekirjutamise komplitseeritud juhud. Suurtähtede õigekirjutuse rasked juhud.

Interpunktsioon

Vene interpunktsiooni printsiibid.

Lauselühendiga lihtlause.

Kirjavahemärgid üksikute, korduvate ja paarissidesõnadega koondlauses.

Lause kõrvalliikmete kirjavahemärkidega eraldamine (обособление).

Kirjavahemärgid täpsustava, selgitava ja täiendava tähendusega lauseliikmete puhul.

Kirjavahemärgid kiilsõna- ja kiillausetega ning ütte ja hüüdsõnadega lausetes.

Võrdlustarindid. Tarindid sidesõnaga как.

Kirjavahemärgid rind-, põim- ja sidesõnata lauses.

Jutumärgid ja teise isiku kõne: tsiteerimisviisid, kirjavahemärgid teise isiku sõnu ning dialoogi edastades.

Epigraafi vormistamine.

Süstemaatiline sõnavaraarendus (nt harvem esinevad sõnad, sõnamoodustus).

Sõnavara täiendamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine.

14. Valdkonna kursused (Kirjandus)

14.1. Kursus „Pärimus ja kirjandus“

Kursuse eesmärk on õpetada tundma ja mõistma kirjanduse mütoloogilisi ja pärimuslikke juuri, kultuuri järjepidevust ja iseenda seotust sellega. Kursusel käsitletava ülesanne on siduda pärimuslikke tekste kui kultuuri alust, maailmapildi loojat ja säilitajat tänapäeva inimese mõttemaailma ning kaasaegse kirjanduse ja kultuuriruumiga.

Kursuse maht on 35 ainetundi a'45 minutit.

Aine kirjeldus ja lõiming.

Kursusel käsitletakse pärimuslikke tekste, mis on seotud nii Euroopa kui eesti kultuurilooga, selgitamaks kultuuri, sealhulgas kirjanduse järjepidevust iidsetest aegadest tänapäevani. Pärimus on kogu kultuuri alus ja ühel ajal nii maailmapildi looja kui ka säilitaja. Õpilane teadvustab pärimusel põhinevat ilukirjandust lugedes, kui suurel määral tugineb kogu kultuur arhetüüpidele ja müütilistele motiividele. Kursuse käigus teadvustab õpilane tänapäeva kirjanduse seoseid antiikmütide, piiblilugude ja eestlaste mütoloogilise maailmapildiga.

Üldpädevustest toetab kursus enim väärtus- ja kultuuripädevuse arengut, kuna suunab õpilasi aegadetaguseid väärtusi kõrvutama tänapäevastega ja avastama ühiskonnas kehtivate väärtushinnangute seost kultuuriga.

Kooli õppekavas õpetatavatest distsipliinidest on kursus enam lõimitud ajaloo, ühiskonnaõpetuse, geograafia, samuti kunstiainete – muusika ja kunstiajaloo. Kõik kirjanduskursused omavad lõimingut eesti keele kursustega, eriti stiili- ja sõnavaraõpetuslike teemadega.

Teadmised, oskused, hoiakud.

Kursusel rikastab õpilane oma teadmisi pärimuskultuurist, lugedes ja analüüsides nii iidseid tekste (antiik- ja eesti mütoloogia, Piibel) kui hilisemaid või kaasaegseid, pärimuslikest tekstidest inspireeritud teoseid („Penelopeia“, „Rehepapp“). Õpilane täiendab oma teadmisi varasemast õpitust põhikoolis, süvendab teksti mõistmis- ja loomisoskusi, õpib uusi mõisteid, arendab-täiendab oma sõnavara.. Kursusel tutvutakse arhetüüpe kasutatava loominguga nii maailma- kui eesti kirjanduses ja muudel kunstialadel.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, ilukirjandusteoste katkendeid ja kursuse sisuga seotud teabetekste;
- 2) analüüsib ja tõlgendab loetud tekste nii suuliselt kui ka kirjalikult ühisarutelus ja individuaalselt, jagab oma lugemiskogemusi;
- 3) mõtestab pärandkultuuri olemust, funktsioone, väljendusvõimalusi ja tähendust tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas ning iseenda kogemuse põhjal;
- 4) nimetab mütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ning arhetüüpeid müüdimotiive, leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;
- 5) analüüsib kirjandusteose teemat, süžee, tegelasi ja ideestikku nii müüdimotiividest kui ka eetilistest ning esteetilistest väärtustest lähtuvalt;
- 6) kirjeldab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu, kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust, nimetab eepose arhetüüpeid tegelasi, teemasid ja motiive ning analüüsib nende kasutamist teiste autorite loomingus;

- 7) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
- 8) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu.

Pärimus ja folkloor. Pärandi funktsioonid ühiskonnas. Pärimuse kogemine, kogumine ja säilitamine. Rahvaluule olemus, põhiliigid ja žanrid. Folkloor internetis ja avalikus ruumis. Müüdid tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas. Intertekstuaalsus. Argimütoloogia. Muinasjutt kirjanduses (nt Paul-Eerik Rummo „Tuhkatriinumäng“, Jaan Kaplinski „Kaks päikest“, Maurice Maeterlinck „Sinilind“, Joanne Harris „Ruunimärgid“, Neil Gaiman „Coraline“, Dino Buzzati „Koer, kes oli näinud jumalat“, Paulo Coelho „Alkeemik“, Antoine de Saint-Exupéry „Väike prints“).

Müüdi olemus ja liigid. Müütiline aeg ja ruum. Eri rahvaste loomis- ja hävingumüüte. Antiikmüüdid ja Homeroose eeposed Euroopa kirjanduse lätena. Sophoklese „Kuningas Oidipus“. Antiikmütide tõlgendused (nt Oscar Wilde „Dorian Gray portree“, Bernard Shaw „Pygmalion“, Margaret Atwood „Penelopeia“, Jeanette Winterson „Taak“, Alexander McCall Smith „Unenägude Angus“, Viktor Pelevin „Õuduse kiiver“, Maurice Druon „Zeusi mälestused“, Gert Helbemäe „Ohvrilaev“, Jaan Kaplinski „Achilles“, Mati Unt „Vend Antigone, ema Oidipus“). Arhetüüpsed müüdimotiivid. Arhetüüpsed tegelasi müütidest (nt Odysseus, Achilleus, Narkissos, Pygmalion, Sisypheos, Oidipus). Antiikmüüdid teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater jm).

Piibel kui Euroopa kultuuri tüvitekst. Piiblilood ja nende tõlgendused (nt „Aadama mäng“, Dante Alighieri „Jumalik komöödia“, Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita“, Hermann Hesse „Eurooplane“, Anton Hansen Tammsaare „Juudit“, Ain Kalmus „Juudas“, Friedebert Tuglas „Poeet ja idioot“). Piiblimotiivid luules (nt Johann Wolfgang Goethe, Marie Under, Betti Alver, Ernst Enno, Karl Ristikivi, Uku Masing, Doris Kareva). Vana ja uue testamendi tegelasi. Piiblilood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur jm).

Arhetüüp kirjanduses. Arhetüüpsed teemad, süžeed ja rändmotiivid. Kirjandusteoste arhetüüpsed tegelasi (nt Miguel de Cervantes „Don Quijote“, Molière „Don Juan“, William Shakespeare „Hamlet“, Johann Wolfgang Goethe „Faust“, Bram Stoker „Dracula“, August Gailit „Toomas Nipernaadi“). Arhetüüpsed lood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur jm).

Eepos. Keskaegsed kangelaseeposed. Kangelase arhetüüp. Islandi eepika. Iiri saagad. Põhjamaade müüte. Villy Sørensen „Ragnarok. Jumalate lugu“. Rahvuseeposed (nt Elias Lönnrot „Kalevala“). „Kalevipoeg“ kui tüvitekst. Rahvuseepose sünnilugu, tegelased ja motiivistik. „Kalevipoja“ tegelaskujud ja motiivid kirjanduses (nt Kalju Lepik, Kalev Kesküla, Olavi Ruitlane, Contra, Kivisildnik, Friedebert Tuglas, Enn Vetemaa, Kerttu Rakke, Kristian Kirsfeldt), teistes kultuurivaldkondades (nt koomiks, kujutav kunst, muusika, teater) ja avalikus ruumis (nt reklaam, meemid, poliitika, tänavakunst).

Eestlaste mütoloogiline maailmapilt (nt Friedrich Robert Faehrmann, Matthias Johann Eisen, Lennart Meri, Hasso Krull, Valdur Mikita). Mütoloogilised narratiivid ja tegelased eesti folklooris ja kirjanduses (nt August Kitzberg „Libahunt“, Aino Kallas „Hundimõrsja“, Anton Hansen Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan“, Andrus Kivirähk „Rehepapp“, Friedebert Tuglas „Maailma lõpus“, Hasso Krull „Kui kivid olid veel pehmed“). Müütilisi tegelasi (nt vanapagan, libahunt, kratt,

hiidnaine). Paroodia: rahvusmütoloogia kõverpeeglis (nt Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu”, Indrek Hargla „French ja Koulu”). Eesti mütoloogiline maailmapilt teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater jm).

Mütoloogiline mõõde eri žanrites. Maagiline realism (nt Gabriel García Márquez „Kadunud aja meri”, Jorge Luis Borges novelle, Ben Okri „Jumalaid hämmastades”, Haruki Murakami „Elevant haihtub”, Leslye Walton „Ava Lavenderi iseäralikud ja kaunid kannatused“, Patrick Süskind „Parfüüm”; Mehis Heinsaare, Andrus Kivirähki, Edvin Aedma novelle). Moondumismüüdid (nt Franz Kafka „Metamorfoos”). Õuduskirjandus (nt Edgar Allan Poe, Howard P. Lovecraft, Stephen King, Herta Laipaik, Indrek Hargla). Lüüriline luule (nt Hanneleele Kaldmaa, Joosep Vesselov).

Mõisted: allusioon, arhetüüp, epos, folkloor, intertekstuaalsus, maagiline realism, mütoloogia, müüt, paroodia, pärimus, saaga, tüvitekst, õuduskirjandus.

14.2. Kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“

Kursuse eesmärk on eesti kirjanduse põhjal mõista sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise identiteedi olemust ja kirjanduse rooli identiteetide peegeldajana.

Kursuse eesmärk on näidata, kuidas identiteedid muutuvad, kuidas võimaldavad sarnastumist ja eristumist.

Kursusel on eesmärgiks arutleda eelkõige rahvusliku identiteediga seotud teemasid ja küsimusi ning kursus suunab õpilast lugema eesti kirjandust ja väärtustama seda kui meie rahvuskultuurilist identiteeti vahendavat ilukirjanduslikku loomingut.

Kursuse maht on 35 õppetundi a'45 minutit.

Aine kirjeldus ja lõiming.

Kursus on keskendatud identiteediloomele, tutvustades nii sotsiaalse, rahvusliku kui kultuurilise identiteedi mõisteid ja nende avaldumist kirjanduses. Kursus on keskendatud rahvusliku identiteedi probleemidele nii ajaloo kui tänapäeva seisukohast lähtuvalt, põhiväärtustele, mida kujutatakse ilukirjanduses lugude ja sümbolite kaudu. Loetakse eesti kirjanike sellekohast loomingut ja leitakse selles rahvuskultuurilise identiteedi väärtusi.

Õppesisu on esitatud viie teemaplokina, mis on seotud kursuse õpitulemustega:

- 1) Kirjandus eestlaste rahvusliku identiteedi kujundaja ja peegeldajana
- 2) Eestlase ja eestluse kujutamine kirjanduses
- 3) Mälu- ja traumakirjandus
- 4) Kollektiivsete identiteetide kajastusi kirjanduses
- 5) Loodus ja keskkond identiteedi kujundajana

Kursus on lõimingus mitmete kirjanduskursuste, ennekõike kursustega „Pärimus ja kirjandus“, „Kirjandus ja ühiskond“ ja valikkursusega „Eesti romaan“, arendades luges oma tunde-, kogemus- ja mõttemaailma;

emakeelekursustega, eeskätt kursusega „Keel ja ühiskond“.

Kursusel käsitletavat saab lõimida ajalooga, uurides ja võrreldes ühiskonnaelu ja kultuurilisi nähtusi nii mineviku kui tänapäeva vaatepunktist; ühiskonnaõpetusega, vaadeldes ühiskonnaprotsesside dünaamika kontekstis kollektiivseid identiteete.

Teadmised, oskused, hoiakud.

Kursuse õppesisu ja taotletavad õpitulemused võimaldavad kujundada üldpädevusi, esmajoones kultuuri- ja väärtuspädevust ning sotsiaalset ja kodanikupädevust. Õpilased õpivad, kuidas hinnata inimsuhteid ja -tegevusi väärtushoiakute ja moraalinormide seisukohast, mil viisil tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimeste ja ühiskonnaga, oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuriga; olla salliv ja koostööaldis ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse; teadvustada ja järgida üldinimlikke ning ühiskondlikke väärtusi; väärtustada inimlikku ja kultuurilist mitmekesisust ning toimida aktiivse ja vastutustundliku kodanikuna; tunnustada ja austada kollektiivide, sh religioosset ja rahvuslikku omapära; toetada eri ajastute ja ühiskonnaelu kajastavate tekstide lugemise kaudu sotsiaalse sidususe kujunemist.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe luulekogu, vahendab oma lugemis- ja kultuurikogemust nii rühmaaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
- 2) analüüsib ja tõlgendab erinevate identiteedivormide kujutamist eri ajajärgude kirjandusteostes, kirjutab loetud teoste tuginedes arutluse;
- 3) kirjeldab ja võrdleb kirjandusteoste tuginedes eestlase kultuurimälu ja väärtusmaailma muutumist eri ajajärgudel;
- 4) arutleb loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes ühiskondlike ja kultuuriliste teemade, probleemide ja sündmuste üle ning toob nende kohta tekstist näiteid;
- 5) analüüsib ja tõlgendab loetud proosa- ja draamateoste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelassuhteid ja -kõnet, sündmustikku ja kompositsiooni;
- 6) analüüsib ja mõtestab luuletuste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema ja põhimotiivid, iseloomustab lüürlist aegruumi ja vaatepunkti, seostab kujundiloomet, meetrikat ja stroofikat sisuga, kirjeldab luuletuste meeleolu ning avab nende tähendusi;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu.

Kirjandus eestlaste rahvusliku identiteedi kujundaja ja peegeldajana.

Rahvuslikud narratiivid, sümbol- ja väärtussüsteemid kirjanduses. Läti Henriku kroonika. Eesti kirjanduse ja eestluse teke (nt Kristjan Jaak Peterson, Friedrich Robert Faehlmann). Rahvuslik ärkamisaeg (nt, Lydia Koidula, Friedrich Reinhold Kreutzwald „Kalevipoeg“, Eduard Bornhöhe „Tasuja“). Ärkamisaja sündmuste ja isikute kujutamine kirjanduses (nt Maimu Berg „Seisab üksi mäe peal“, Jaan Kross „Taevakivi“, „Pöördtoolitund“, Madis Kõiv ja Vaino Vahing „Faehlmann“, Loone Ots „Koidula veri“). Vabadussõda ja omariikluse sünn (nt Albert Kivikas „Nimed marmortahvlil“, August Gailit „Isade maa“, Peet Vallak „Epp Pillarpardi Punjaba potitehas“).

Eestlase ja eestluse kujutamine kirjanduses.

Põlvkondlikud püüdlused ja ideaalid, väärtused ja traditsioonid (nt Noor-Eesti ja Siuru; Eduard Vilde „Mäeküla piimamees“, August Gailit „Toomas Nipernaadi“, Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“ I osa, „Ma armastasin sakslast“, Mats Traat „Tants aurukatla ümber“, Jaan Kross „Wikmani poisid“, „Paigallend“, Emil Tode „Piiririik“, Andrus Kivirähk, „Mees, kes teadis ussisõnu“, Indrek Hargla „French ja Koulu“, Ervin Õunapuu „Eesti gootika“, Mehis Heinsaar „Esimese eestlase jutustus“, Urmas Vadi „Neverland“, Mihkel Mutt „Eesti ümberlõikaja“, Juhan Smuul „Polkovniku lesk“, Jaan Tättle „Ristumine peateega“). Eestlase kuvand luules (nt Juhan Liiv, Karl Ristikivi, Mats Traat, Kalju Lepik, Hando Runnel, Paul-Eerik Rummo, Kivisildnik, fs, Jürgen Rooste, Chalice, Kristiina Ehin).

Mälu- ja traumakirjandus.

Teine maailmasõda ja selle järelmõjud, nõukogude okupatsioon (nt Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“, Arved Viirlaid „Ristideta hauad“, Jaan Kross „Väike Vipper“ ja „Eesti iseloom“, Heino Kiik „Maria Siberimaal“, Ene Mihkelson „Katkuhaud“, Leelo Tungal „Seltsimees laps“, Lilli Luuk „Kolhoosi miss“, Carolina Pihelgas „Vaadates ööd“, Jaan Kruusvall „Pilvede värvid“). Eestlane paguluses (nt Karl Ristikivi „Hingede öö“, August Gailit „Üle rahutu vee“, Helga Nõu „Tiiger, tiiger“, Valev Uibopuu „Keegi ei kuule meid“). Memuaarid, omaeluloolisus ajaloo taustal (nt Raimond Kaugver „Nelikümmend küünalt“, Jaan Kaplinski „Seesama jõgi“, Andrei Hvostov „Sillamäe passioon“, Viivi Luik „Kuldne kroon“). Trauma- ja haiguskogemus luules (nt Ene Mihkelson, fs, Tõnis Vilu, Carolina Pihelgas).

Kollektiivsete identiteetide kajastusi kirjanduses.

Kirjaniku identiteet ja positsioon Eesti ühiskonnas. Sotsialistliku realismi kaanon (nt Juhan Smuuli poeemid). Kuldsed kuuekümnendad ja luuleuuendus (nt Artur Alliksaar, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Viivi Luik, Hando Runnel, Jüri Üdi). Murdekeelne kirjandus (nt Mats Traat, Nikolai Baturin, Madis Kõiv, Kauksi Ülle, Aapo Ilves, Merca). Baltisaksa kirjandus (nt Siegfried von Vegesack „Jaschka ja Janne“). Eestivene kirjandus (nt Igor Kotjuh, Andrei Ivanov, P.I. Filimonov, Sveta Grigorjeva). Subkultuurilised identiteedid (nt punk- ja räppluule). Põlvkondlik identiteet ja kirjandusühmitused (nt etnofuturism ja Hirohall, NAK, Erakkond, ZA/UM, Värske Rõhu põlvkond). Sooline identiteet (nt Elo Viiding, Triin Soomets, Maarja Kangro, Sveta Grigorjeva, Kristiina Ehin, Jim Ashilevi).

Loodus ja keskkond identiteedi kujundajana.

Paigaidentiteet minevikus ja tänapäeval, eestlase muutunud elukeskkond (nt Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“, August Mälg „Õitsev meri“, Juhan Smuul „Muhu monoloogid“, Mati Unt „Sügisball“, Tõnu Õnnepalu „Paradiis“, Valdur Mikita „Kukeseene kuulamise kunst“). Looduslühirika (nt Juhan Liiv, Ernst Enno, Villem Grünthal-Ridala, Debora Vaarandi, Carolina Pihelgas, Andrus Kasemaa). Kliimakriisi väljendusi (nt Jaan Kaplinski, Hasso Krull, Maarja Pärtna). Kodupaigakirjandus (nt oma piirkonna kirjaniku looming). Eestlane võõrsil, reisikiri (nt Viivi Luik „Varjuteater“, Tõnu Õnnepalu „Pariis“, Minu-sarja raamatud).

Mõisted: identiteet, kirjanduskaanon, murdeluule, mälukirjandus, pagulaskirjandus, punkluule, rahvuskirjandus, reisikiri, räppluule, subkultuur, sümbol, traumakirjandus.

14.3. Kursus „Ajastud, voolud ja žanrid I“

Kursuse eesmärk on luua õpilastele ettekujutus maailmakultuuri arengust, mis avaldub Euroopa rahvaste kirjanduses, selle mitmekesisuses. Kursus käsitleb ajavahemikku antiigist romantismini, mistõttu on kursuse eesmärgiks tutvustada ja meenutada Euroopa kultuuriloo, siiski peamiselt kirjandusloo arengut. Eesmärk on käsitleda kirjandusvoolude tekkepõhjust, arengut ja erinevusi esitatuna kronoloogilises järgnevuses, et tajuda kirjandust kui protsessi. Eesmärgiks on tutvustada tähtsamaid voole, žanre, loojaid ja nende teoseid, arendada oskust käsitleda ja mõista teost ajastu, voolu, žanri kontekstis.

Kursuse maht on 35 õppetundi a 45 minutit.

Aine kirjeldus ja lõiming

Kursusel käsitletakse kirjandusajalugu antiigist romantismini, tutvustatakse, loetakse ja analüüsitakse oluliseks peetud **teoseid ja nende autorite elulugusid ja keskendutakse ilukirjanduslikele tekstidele**, kirjanduse poeetika tundmisele ning kujundlikkuse mõistmisele. Ajastute, autorite ja nende teoste käsitlemisel arvestatakse õpilaste elukogemusega, millele toetudes saaksid nad loetut mõista ja mõtestada. Et tagada tasakaalu tekstikeskse ja kirjandusloolise lähenemise vahel, tuleb läbi mõelda, et käsitlemise all oleks kõige iseloomulikum ja olulisem. Kursusel käsitletakse **nii luule-, proosa- kui ka draamatekste**, mis on omavahel seotud temaatika või probleemistiku poolest, samuti stiililt, vormilt või žanrilt. Kursuse õpitulemuste saavutamiseks käsitletakse võrdlevalt eesti ja maailmakirjandust, kultuurilisi nähtusi ja ideid Euroopas ja Eestis.

Kursus aitab kujundada mitmeid pädevusi.

Kultuuri- ja väärtuspädevust aitavad kujundada suunatud arutelud, mille käigus õpilased omandavad teadmisi kultuuri- ja ajaloonähtustest Euroopa rahvaste kirjanduse näitel. **Enesemääratluspädevust** aitavad kujundada rühmatööülesanded, näiteks iseenda identiteedi mõtestamine teoses kujutatud tegelassuhete taustal aitab õpilasel ennast paremini tundma õppida. **Suhtluspädevust** aitavad kujundada mitmesugused suunatud arutelud, aga ka eri žanris tekstide kirjutamisülesanded.

Kursuse **sisu** seostub teemade, mõistete ja oskuste kaudu erinevate õppeainetega.

Kursusega seostuvad näiteks **ajalookursuste** õpitulemused (mh „Üldajalugu“). Ilukirjanduslike teoste lugemine võib kujundada ajaloosündmuste mõistmist ja loetud teostele tuginedes võib arutleda ühiskonna reeglite ja väärtuste üle (nt Shakespeare'i „Romeo ja Julia“, Moliere'i „Tartuffe“, Voltaire'i filosoofilised jutustused) või analüüsida mõne ajastu „laiemat pilti“ (nt Boccaccio „Dekameron“, Swifti „Gulliveri reisid“). Varasemate aegade ilukirjandusteoste lugemine ja analüüsimine pakub omakorda tuge, et orienteeruda ajaloosündmustes, mineviku ja tänapäeva ühiskonna- ja kultuurielus.

Kursus on lõimingus kunstiajaloo ja muusikaga, sest nende õppeainete ühisjooneks on tutvuda erinevate rahvaste kultuuriga ning väärtustada varasemate aegade loomingut. Kursusel käsitletud ajastuid ja voole (nt renessanss, klassitsism, valgustus, romantism) saab illustreerida näidetega kujutavast kunstist ja muusika valdkonnast.

Teadmised, oskused, hoiakud.

Õpilased omandavad kirjandus-kultuuripõhiseid teadmisi antiigist romantismini 19. sajandi Euroopa kultuuriruumis. Kirjandusloo tundmine aitab õpilastel määratleda, kust on Euroopa kultuur pärit, milliseid kultuurilisi nähtusi on tekkinud ja rikkusi loodud igal järgneval sajandil. Kirjanduskursus aitab määratleda ka meie rahva identiteeti, leida paralleele teiste rahvaste ja kultuuridega, luua seoseid möödunu ja kaasaegse maailma vahel. Õpilased tutvuvad maailmakirjanduses olulisteks peetavate autorite ja teostega, süvendavad ilukirjandusteose analüüsimise ja tõlgendamise oskusi, arendavad arutlus- ja esinemisoskust, loovülesandeid täites oma loomingulisust, keelelist võimekust, poetiliste väljendusvahendite kasutust, kujundlikku eneseväljendust.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi;
- 2) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust antiikkirjandusest romantismini ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga;
- 3) leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi;
- 4) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
- 5) kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle;
- 6) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjandusloo peajooni ja põhinähtusi. Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine antiigist kuni romantismini. Žanri olemus, žanrite kujunemine ja muutumine. Kirjandusžanrite vormi- ja sisutunnused. Eepika, lüürika ja draamatika arenguid kirjandusloos. Näiteid erinevatest ajastutest ja vooludest, eesti ja maailmakirjandusest. Kirjanduse seosed ühiskondlike, kultuuriliste ja ajalooliste muutustega.

Draamatika. Tragöödia ja komöödia teke ja areng. Antiiktragöödia, keskaegne liturgiline draama, renessansiaegne draama, *commedia dell'arte*, romantiline draama, psühholoogiline draama (nt Sophokles, William Shakespeare, Molière, Johann Wolfgang Goethe, Friedrich Schiller, Nikolai Gogol, Lydia Koidula).

Lüürika ja lüroepika. Luulevormide ja -žanrite teke ja areng. Ood, hümn, epigramm, valm, ballaad, poem, sonett (nt Aisopos, Sappho, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, William Shakespeare, Johann Wolfgang von Goethe, William Blake, Aleksandr Puškin, George Gordon Byron, Sándor Petőfi, Heinrich Heine, Kristjan Jaak Peterson, Lydia Koidula). Luulet eri rahvastelt.

Eepika. Eepos antiigis, keskajal ja romantismis. Novelli teke ja areng (nt Giovanni Boccaccio, Edgar Allan Poe, Guy de Maupassant). Romaani teke ja areng (nt Rabelais, Cervantes). Valgustuskirjandus. Filosoofiline ja satiiriline proosa (nt Voltaire, Daniel Defoe). Valgustuskirjandus Eestis. Romantismi kujunemine ja tunnused. Romantiline romaan (nt Johann Wolfgang von Goethe, Walter Scott, Alexandre Dumas, Emily Jane Brontë, Victor Hugo, Prosper Mérimée). Värssromaan (nt Aleksandr Puškin). Kirjanduslikud väikevormid: miniatuur, aforism (nt Baltasar Gracián).

Mõisted: aforism, ballaad, draama, draamatika, eepika, eepos, epigramm, hümn, jutustus, kirjandusvool, klassitsism, komöödia, luule, lüürika, lüroepika, miniatuur, novell, poem, proosa, realism, romaan, romantism, rüütliromaan, satiir, sonett, žanr, tragöödia, valm, värssromaan.

14.4. Kursus „Ajastud, voolud ja žanrid II“

Kursuse eesmärk on luua õpilastele ettekujutus maailmakultuuri arengust, mis avaldub Euroopa rahvaste kirjanduses, selle mitmekesisuses. Kursus käsitleb ajavahemikku 19. sajandi II poolest kuni 21. sajandi alguseni, realismist postmodernismini. Kursuse eesmärgiks on tutvustada ja meenutada varem õpitut Euroopa, sealhulgas Eesti kultuuriloo, siiski peamiselt kirjandusloo arengust enam kui pooleteise sajandi jooksul. Eesmärk on käsitleda kirjandusvoolude tekkepõhjust, arengut ja erinevusi esitatuna kronoloogilises järgnevuses, et tajuda kirjandust kui protsessi. Eesmärgiks on tutvustada tähtsamaid voole, žanre, loojaid ja nende teoseid, arendada oskust käsitleda ja mõista teost ajastu, voolu, žanri kontekstis.

Kursuse maht on 35 õppetundi a 45 minutit.

Aine kirjeldus ja lõiming.

Kursusel käsitletakse kirjandusajalugu 19. sajandi teisest poolest kaasaajani, tutvustatakse, loetakse ja analüüsitakse oluliseks peetud **teoseid ja nende autorite elulugusid, keskendutakse ilukirjanduslikele tekstidele**, kirjanduse poeetika tundmisele ning kujundlikkuse mõistmisele. Ajastute, autorite ja nende teoste käsitlemisel arvestatakse õpilaste elukogemusega, millele toetudes saaksid nad loetut mõista ja mõtestada. Et tagada tasakaalu tekstikeskse ja kirjandusloolise lähenemise vahel, tuleb läbi mõelda, et käsitluse all oleks kõige iseloomulikum ja olulisem. Kursusel käsitletakse **nii luule-, proosa- kui ka draamatekste**, mis on omavahel seotud temaatika või probleemistiku poolest, samuti stiililt, vormilt või žanrilt. Kursuse õpitulemuste saavutamiseks käsitletakse võrdlevalt eesti ja maailmakirjandust, kultuurilisi nähtusi ja ideid Euroopas ja Eestis.

Mõlemad ajastuid, voole ja žanre käsitlevad kursused aitavad kujundada mitmeid pädevusi.

Kultuuri- ja väärtuspädevust aitavad kujundada suunatud aruelud, mille käigus õpilased omandavad teadmisi kultuuri- ja ajaloonähtustest Euroopa rahvaste kirjanduse näitel. **Enesemääratluspädevust** aitavad kujundada rühmatööülesanded, näiteks iseenda identiteedi mõtestamine teoses kujutatud tegelassuhete taustal aitab õpilasel ennast paremini tundma õppida. **Suhtluspädevust** aitavad kujundada mitmesugused suunatud arutelud, aga ka eri žanris tekstide kirjutamisülesanded. Õpilased arutlevad loetud teoste ühiskondliku ja kultuurilise tähtsuse üle, selgitavad selle tähendust ajastus, voolus, žanris või rahvuskirjanduses, arutlevad loetud teose põhjal tegelaste väärtushoiakute üle.

Kursuse **sisu** seostub teemade, mõistete ja oskuste kaudu erinevate õppeainetega.

Kursusega lõimuvad **ajaloo-** ja ühiskonnaõpetuse kursused. Ilukirjanduslike teoste lugemine võib kujundada ajaloosündmuste mõistmist ja loetud teostele tuginedes võib arutleda ühiskonna reeglite ja väärtuste üle. Varasemate aegade ilukirjandusteoste lugemine ja analüüsimine pakub omakorda tuge, et orienteeruda ajaloosündmustes, mineviku ja tänapäeva ühiskonna- ja kultuurielus.

Kursus on lõimingus kunstiajaloo ja muusikaga, sest nende õppeainete ühisjooneks on tutvuda erinevate rahvaste kultuuriga ning väärtustada varasemate aegade loomingut. Kursusel käsitletud ajastuid ja voole (nt realism, sümbolism, impressionism, sürrealism, ekspressionism, postmodernism) saab illustreerida näidetega kujutavast kunstist ja muusika valdkonnast.

Teadmised, oskused, hoiakud.

Õpilased omandavad kirjandus-kultuuripõhiseid teadmisi Euroopa kultuuriruumist 19. saj teisest poolest kaasajani. Kursus toetab õpilase kultuuriteadvuse ja süsteemsete kirjandusteadmiste kujundamist-kujunemist. Kirjandusloo tundmine aitab õpilastel määratleda, milline on euroopalik kultuuriruum, milliseid kultuurilisi nähtusi on tekkinud ja rikkusi loodud igal järgneval sajandil. Kursusel õpitakse mõistma kirjandusteost ajastu, voolu, žanri kontekstis, tuues paralleele tänapäeva belletristiliste võimalustega. Kirjanduskursus aitab määratleda ka meie rahva identiteeti, leida paralleele teiste rahvaste ja kultuuridega, luua seoseid möödunu ja kaasaegse maailma vahel. Õpilased tutvuvad maailmakirjanduses olulisteks peetavate autorite ja teostega, süvendavad ilukirjandusteose analüüsimise ja tõlgendamise oskusi, arendavad arutlus- ja esinemisoskust, loovülesandeid täites oma loomingulisust, keelelist võimekust, poeetiliste väljendusvahendite kasutust, kujundlikku eneseväljendust.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi;
- 2) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust realismist kuni 21. sajandi kirjanduseni ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga;
- 3) leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi;
- 4) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
- 5) kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle;
- 6) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu.

Kirjandusloo peajooni ja põhinähtusi. Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine realismist kuni postmodernismini, 19. sajandi II poolest kuni 21. sajandi alguseni. Kirjandusteose seosed ajastu kultuuri ja ajalooga, kirjandusžanrite vormi- ja sisutunnused. Eesti kirjandus maailmakirjanduse kontekstis.

Realismi kujunemine ja tunnused maailmakirjanduses (nt Charles Dickens, Honoré de Balzac, Gustave Flaubert, Ivan Turgenev, Fjodor Dostojevski, Lev Tolstoi, Anton Tšehhov, Knut Hamsun). Realismi edasiarendused. Naturalism (nt Émile Zola, Guy de Maupassant). Estetism (nt Oscar Wilde). Realismi kujunemine ja eripära eesti kirjanduses (nt Eduard Vilde, August Kitzberg, Juhan Liiv). Realistlik romaan (nt Anton Hansen Tammsaare, August Mälk, Gert Helbemäe, Mats Traat).

Modernistlikud suundumused luules. Sümbolism (nt Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Walt Whitman, Emily Elizabeth Dickinson). Uusromantiline sümbolism (nt William Butler Yeats, Aleksandr Blok, Eino Leino). Avangardistlik luule (nt futurism, ekspressionism, dadaism, sürrealism, imajism; nt Vladimir Majakovski, Anna Ahmatova, Joseph Brodsky, Thomas Stearns Eliot, Federico García Lorca, William Carlos Williams, Wallace Stevens, Ezra Pound). Maailmaluule pärast II maailmasõda (nt Pablo Neruda, Wystan Hugh Auden, Philip Larkin, Sylvia Plath, Zbigniew Herbert, Wisława Szymborska). Biitnikud (nt Charles Bukowski).

Eesti luule alates 20. sajandist. Kirjanduslikud liikumised ja rühmitused: Noor-Eesti, Siuru, Tarapita, Arbujad (nt Gustav Suits, Marie Under, Henrik Visnapuu, Betti Alver, Heiti Talvik). Avangardistlik luule (nt sümbolism, ekspressionism, futurism, sürrealism; nt Ernst Enno, Erni Hiir, Johannes Vares-Barbarus, Ilmar Laaban, Andres Ehin). Pagulasluule (nt Bernard Kangro, Kalju Lepik, Ivar Grünthal, Karl Ristikivi). Luuleuuendus, kassetipõlvkond ja selle järellaine (nt Jaan Kross, Ain Kaalep, Artur Alliksaar, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Hando Runnel, Viivi Luik, Jüri Üdi). Seisakuaja luule (nt Juhan Viiding, Toomas Liiv, Priidu Beier, Doris Kareva, Andres Ehin). Luule siirdeajastul ja sajandivahetusel (nt Indrek Hirv, Hasso Krull, Kivisildnik, Kalev Kesküla, Elo Viiding, Triin Soomets). Nüüdisluule (nt fs, Jürgen Rooste, Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Mart Kangur, Kalju Kruusa, Kristjan Haljak, Sveta Grigorjeva, Carolina Pihelgas, Eda Ahi, Tõnis Vilu).

Modernistliku draama kujunemine ja tunnused. Psühholoogiline draama (nt Henrik Ibsen, Anton Tšehhov, August Strindberg). Sümbolistlik draama (nt Maurice Maeterlinck). Eepiline teater (Berthold Brecht). Absurdidraama (nt Samuel Beckett, Eugène Ionesco). Sotsiaalsühholoogiline draama (nt Tennessee Williams, Edward Albee, Eugene O'Neill). Draama postmodernismi ajajärgul (nt Harold Pinter, Tom Stoppard). 20. sajandi eesti draama (nt August Kitzberg, Eduard Vilde, Oskar Luts, Anton Hansen Tammsaare, Juhan Smuul, Enn Vetemaa, Jaan Kruusvall, Madis Kõiv, Andrus Kivirähk, Jaan Tätte). Postmodernistlik draama (nt Mati Unt, Urmas Vadi, Siim Nurklik). Dramaturgia nüüdisteatris (nt Merle Karusoo, Tiit Ojasoo ja Ene-Liis Semper, Peeter Jalakas).

Modernistlikud suundumused proosas. Süvapsühholoogiline romaan (nt James Joyce, Virginia Woolf, William Faulkner). Kadunud põlvkond ja sõjaromaan (nt Ernest Hemingway, Erich Maria Remarque, F. Scott Fitzgerald, Aleksandr Solženitsõn). Eksistentsialism (nt Franz Kafka, Albert Camus, Jean-Paul Sartre). Idamaiste usundite mõjud kirjanduses (nt Hermann Hesse, Jerome David Salinger). Biitkirjandus (nt William S. Burroughs „Alasti lõunasöök”, Jack Kerouac „Teel”). Postmodernistlik romaan (nt John Fowles, Kurt Vonnegut, Umberto Eco, Milan Kundera, Vladimir Nabokov, Sergei Dovlatov). Lühiproosa (nt Philip Roth, Jorge Luis Borges, Alice Munro). Eesti

proosakirjandus. Kujunemisromaan (nt August Gailit). Ajalooline romaan (nt Jaan Kross, Karl Ristikivi, Mats Traat, Ene Mihkelson, Meelis Friedenthal). Postmodernism eesti proosas (nt Mati Unt, Vaino Vahing, Nikolai Baturin). Novelližanri areng (nt Jaan Oks, Friedebert Tuglas, Peet Vallak, Arvo Valton, Ervin Õunapuu, Mehis Heinsaar, Martin Algus, Mait Vaik). Nüüdisproosa arenguid. Omaeluloolisus (nt Maarja Kangro, Jaan Kaplinski, Tõnu Õnnepalu, Mudlum).

Mõisted: absurdidraama, ajalooline romaan, avangard, dadaism, eksistentsialism, ekspressionism, estetism, futurism, imażism, impressionism, kassetipõlvkond, kujunemisromaan, modernism, omaelulooline romaan, postmodernism, (süva)psühholoogiline romaan, sümbolism, sürrealism, uusromantism.

14.5. Kursus „Kirjandus ja ühiskond“

Kursuse eesmärk on õpetada ilukirjanduse kaudu mõistma inimese ja ühiskonna suhteid, selgitada kirjanduse ühiskondlikku tähendust maailmas toimuva märkamisel, teadvustamisel ja kujundamisel. Kursuse eesmärk on analüüsida lähiminekü ja tänapäeva ühiskondlikke probleeme ilukirjanduse vahendusel. Kursus põhineb seetõttu peamiselt 20.-21. sajandi eesti ja väliskirjandusel.

Kursuse maht on 35 õppetundi.

Aine kirjeldus ja lõiming.

Kursus hõlmab peamisi kirjandus- ja mõttevoole kahel viimasel sajandil, mistõttu on võimalik tutvustada, tundma õppida ja analüüsida nii mineviku kui kaasaja ühiskondlikke probleeme ja nende olulisust.

Viimastel sajanditel on ühiskonnas toimunu ja selle tähtsus olnud murranguline nii Eestis kui kogu maailmas, selle käsitlelu ilukirjanduses aktuaalne, seejuures problemaatiline ebademokraatlikes riikides. Kursus aitab õpilastel mõista ühiskonnas toimunud sündmusi ja kaasaja ühiskonnaeluga seonduvat.

Kursus on tihedasti lõimingus ajaloo ja ühiskonnaõpetusega, kus saavad aktuaalseks kursuse sotsiaalpoliitilised teemad. Nagu kõik kirjanduskursused, on ka „Kirjandus ja ühiskond“ lõimingus emakeeleõpetusega. Kursus on lõimingus kunstiainete – kunstiajaloo ja muusikaga.

Teadmised, oskused, hoiakud

Õpilased omandavad teadmisi viimase kahe sajandi jooksul toimunud ühiskondlik-poliitilistest sündmustest, mõtteviisidest, mõtte- ja loominguvabadusega seotud problemaatikast ja ühiskonnaelu interpreteerimisest-kajastamisest kunstis, eelkõige kirjanduses. Õpilased süvendavad oma oskust arutleda, väidelda, tõlgendada ja kaasa mõelda, nähes kirjandust ajaloolises ja kultuurilises kontekstis. Õpilased süvendavad oskust teksti kriitiliselt lugeda, mõtestada seda ühiskondlikus, poliitilises, sotsiaalses, kultuurilises vm kontekstis, mõistavad kirjanduse ühiskondlikku rolli eri ajastuil ja mail ning tänapäeva üleilmastunud maailmas.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luulekogu, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
- 2) arutleb kirjanduse ja ühiskonna omavaheliste suhete üle, nimetab kirjandusteose loomet ja vastuvõttu mõjutavaid tegureid ja toob nende kohta näiteid;

- 3) iseloomustab põhjalikumalt vähemalt kahe autori loomingut, määrab nende teoste koha ajastus, voolus või rahvuskirjanduses;
- 4) toob loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes näiteid ajastu ja inimese kujutamisest, arutleb teoses käsitletud ühiskondlike probleemide ja väärtuste üle;
- 5) analüüsib kirjandusteost mõne 20. või 21. sajandi mõtte- või kirjandusvoolu kontekstis, leiab tekstist iseloomulikke tunnuseid ja näiteid;
- 6) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjanduse positsioon ja funktsioon ühiskonnas. Kirjanduslikud institutsioonid. Kirjandusväljaanded (nt Keel ja Kirjandus, Looming, Vikerkaar, Värske Rõhk, Sirp). Kirjandusteadus ja -kriitika. Kirjanduse avaldumine avalikus ruumis ja meedias. Kirjaniku staatus ja selle muutumine. Esseistika kirjanduse rollist ühiskonnas (nt „Kius olla julge“ I ja II). Kirjandussaated teles ja raadios. Kirjandusfestivalid ja -üritused (Prima Vista, HeadRead, Kirjandustäna festival, luuleprõmm). Kirjandusauhinnad (Maarja Kangro „Minu auhinnad“).

Kirjandus mõttevoolude mõjuväljas. Psühhoanalüüsi mõju kirjandusele (nt teadvuse vool, sürrealism, nt James Joyce „Ulysses“, Kafka „Protsess“, Virginia Woolf „Tuletorni juurde“, Vaino Vahing „Kaunimad jutud“). Eksistentsialism (nt Jean-Paul Sartre „Kinnine kohus“, Albert Camus „Võõras“ ja „Katk“, Mati Unt „Sügisball“). Absurdidraama ja -teater (nt Samuel Beckett „Godot’ d oodates“, Eugène Ionesco „Ninasarvik“). Feminism ja naisvaatepunkt kirjanduses (nt Virginia Woolf „Proua Dalloway“, Doris Lessing „Hea naabri päevik“, Elfriede Jelinek „Klaveriõpetaja“, Liza Marklund „Gömda“, Leida Kibuvits „Rahusõit“, Maarja Kangro ja Lilli Luugi novellid, Eia Uus „Tüdrukune“). Postkolonialistlik mõtteviis kirjanduses (nt Chinua Achebe „Kõik vajub koost“, Hanif Kureishi „Äärelinna Buddha“, Arundhati Roy „Väikeste Asjade Jumal“, Doris Lessing „Imerohi pole müüdav ja teisi jutte“, Anton Hansen Tammsaare „Ma armastasin sakslast“, Emil Tode „Piiririik“, Ene Mihkelson „Katkuhaud“). Ökokriitiline vaade kirjanduses (nt Richard Powers „Ilmapuu“, Hasso Krull „Tänapäeva askees“, Valdur Mikita „Eesti looduse kannatuste aastad“). Postmodernism kirjanduses (nt Mati Unt „Öös on asju“, Kiwa „Kummiliimiallikad“).

Poliitilise tegelikkuse mõju kirjandusele. Kirjandus ja ideoloogia. Kirjandus totalitaarsetes ja demokraatlikes ühiskondades. Autori positsioon ühiskonnas. Nõukogudeaegne kirjandus, sotsialistlik realism (nt Hans Leberecht, Juhan Smuul). Dissidentlus, keelatud ja tõrjutud autorid (nt Anna Ahmatova, Aleksandr Solženitsõn, Leida Kibuvits, Betti Alver, Uku Masing, Artur Alliksaar, Johnny B. Isotamm). Tsensuuri haare, keelatud raamatud ja käsikirjad (nt Paul-Eerik Rummo „Saatja aadress“). Kirjandusteoste varjatud sõnumid, alltekst. Mälestuslik pagulasproosa ja -luule (nt Arved Viirlaid „Ristideta hauad“, August Mälk „Kodumaata“, Bernard Kangro „Jäälätteid“, Karl Ristikivi ja Kalju Lepiku luule). Keelatud teemad, nt rahvuslus (nt Hando Runneli luule), okupatsioon ja küüditamine (nt Jaan Kruusvall „Pilvede värvid“), metsavendlus (nt Ene Mihkelson „Katkuhaud“), religioon (nt Ain Kalmus „Juudas“, Uku Masingu luule). Ajalookirjanduse uued suundumused (nt Sofi Oksanen „Puhastus“, Meelis Friedenthal „Mesilased“, Kai Aareleid „Linnade põletamine“, Ilmar Taska „Pobeda 1946“).

Kirjandus ühiskondlike protsesside peegeldajana. Võimu ja vaimu probleemistik kirjanduses. Inimese valikud ja positsioon poliitiliste muutuste keerises (nt Joseph Brodsky, Anna Ahmatova ja

Bertolt Brechti luule; Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita“, Günter Grass „Plekktrumm“, Imre Kertész „Saatusetus“, Milan Kundera „Olemise talumatu kergus“, Boriss Pasternak „Doktor Živago“, Viktor Pelevin „Omon Ra“, Vladimir Sorokin „Sinine pekk“, Bernhard Schlink „Ettelugeja“, Arvo Valtoni novellikogud „Kaheksa jaapanlannat“ ja „Mustamäe armastus“, Jaan Kross „Keisri hull“, Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“. Satiirilise ja allegoorilise kirjandus (nt Mihhail Bulgakov „Saatuslikud munad“, Daniil Harms „Ootamatu jooming“, Sergei Dovlatov „Leivatöö“, Timur Vermes „Ta on tagasi“, Enn Vetemaa „Kalevipoja mälestused“, Mihkel Mutt „Hiired tuules“, Andrus Kivirähk „Ivan Orava mälestused“, Tõnis Tootsen „Ahvide pasteet“, Mati Unt „Imperaator Nero eraelu“). (Auto)biograafia ja omaelulooline kirjandus (nt Mari Tarand „Ajapildi sees“, Peeter Sauter „Indigo“, Mihkel Raud „Musta pori näkku“, Jaan Kross „Kallid kaasteelised“, Kristiina Ehin „Paleontoloogi päevaraamat“, Tõnu Õnnepalu romaanid, Mudlum „Mitte ainult minu tädi Ellen“, Andrus Kasemaa luule).

Kirjandus võrgustunud ja üleilmastunud kultuuris. Tänapäeva ühiskonna probleemid kirjanduses (nt võõrandumine ja individualism, tarbimiskultuur, kliimakriis, vaimne tervis, kooli- ja perevägivald, seksuaalne identiteet, nt Lionel Shriver „Me peame rääkima Kevinist“, Chuck Palahniuk „Kakluskubi“, David Mitchell „Pilveatlas“, José Saramago „Pimedus“, Michel Houellebecq „Serotoniin“, Sass Henno „Mina olin siin“, Kaur Kender „Iseseisvuspäev“, Hasso Krull „Tänapäeva askees“, Tõnis Vilu luule). Transgressiivne kirjandus (nt Charles Bukowski luule, Bret Easton Ellis „Ameerika psühhopaat“, Maarja Kangro „Klaaslaps“). Kirjandus tehnoloogiliste arengute keerises (nt ühismeedia luule, tviteratuur, hüpertekstid, interdistsiplinaarsus, videoluule). Inimese ja tehnoloogia suhted (nt Dan Brown „Inferno“, Kazuo Ishiguro „Klara ja päike“ ja „Ära lase mul minna“). Kirjandus eri meediumides (nt arvutimängud, linnaruum, reklaam, muusika). Ühiskonnakriitiline luule (nt Elo Viiding, Kivisildnik, Triin Soomets, fs, Jürgen Rooste, Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Sveta Grigorjeva). Postdramaatiline ja tehnoloogiline teater.

Kirjandus ja tulevikuühiskonnad. Utopia ja düstopia (nt Aldous Huxley „Hea uus ilm“, Ray Bradbury „451° Fahrenheiti“, George Orwell „1984“, Dave Eggers „Ring“, Suzanne Collins „Näljamängud“, Karl Ristikivi „Imede saar“, Andris Feldmanis „Viimased tuhat aastat“). Postapokalüptiline kirjandus, katastroofiromaan (nt Margaret Atwood „Teenijanna lugu“ ja „Orüks ja Ruik“, Cormac McCarthy „Tee“, Emmi Itäranta „Vesi mäletab“, Meelis Friedenthal „Kuldne aeg“, Mari Järve „Esimene aasta“, Armin Kõomägi „Lui Vutoon“, Katrina Kalda „Maa, kus puudel pole varju“, Tõnis Vilu „Ilma“). Alternatiivajalugu (nt Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu“, Indrek Hargla „French ja Koulu“, Paavo Matsin „Gogoli disko“). Teadusulme (nt Stanisław Lem „Solaris“, Isaac Asimov „Asum“, Arkadi ja Boriss Strugatski „Hukkunud Alpinisti hotell“).

Mõisted: absurdidraama, ajalooline romaan, allegooria, alltekst, düstopia, eksistentsialism, feminism, hüpertekst, ideoloogia, interdistsiplinaarsus, iroonia, katastroofiromaan, kirjanduskriitika, kirjandusteadus, modernism, omaelulooline kirjandus, postapokalüptiline kirjandus, postkolonialism, postmodernism, päevikukirjandus, psühhoanalüüs, satiir, sotsialistlik realism, teadusulme, teadvuse vool, transgressiivne kirjandus, tsensuur, tviteratuur, utopia, ökokriitika, ühismeedia luule.

14.6. Valikkursus „Draama ja teater“

Kursuse eesmärk

Valikkursuse „Draama ja teater“ eesmärk on tutvuda draamatika kui ilukirjanduse ühe põhižanri tekke ja arenguga Euroopa kultuuriruumis. Draamateoste tunnuseks on lavalisus. Kursuse eesmärk on

õppida tundma teatrikunsti arengut alates teatri tekkest Antiik-Kreekas tänapäevani. Kursuse eesmärk on käsitleda eesti teatri ja näitekirjanduse arengut rahvuslikust kutselise teatrini, tänapäeva draamakirjandust ja teatrit.

Valikkursusega taotletakse, et õpilane mõistab draamakunsti põhialuseid ja teatri tähendust meie kultuuris

Kursuse maht on 35 õppetundi a'45 minutit.

Kursuse kirjeldus ja lõiming.

Kursuse vältel loetakse ning analüüsitakse draamateoseid, vaadatakse ja mõtestatakse ühiselt teatrietendusi ning täidetakse lihtsamaid dramatiseerimisülesandeid. Valikkursuse jooksul omandatakse nii teoreetilisi teadmisi kui ka praktilisi oskusi. Teatriajalugu hõlmab osa valikkursuse mahust, kuid on nüüdisteatri mõistmise seisukohalt vajalik. Põhitähelepanu pööratakse draama olemuse ja teatritegemise spetsiifika selgitamisele ning draamateose/etenduse analüüsile. Vaadatakse etendusi nii teatris kui arhiivisalvestustena. Eraldi pööratakse valikkursuses tähelepanu eesti teatri kujunemisele ja praegusele arengule.

Kursus on lõimingus teiste kirjanduskursustega, eelkõige kursustega „Ajastud, voolud žanrid“ ja valikkursusega „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“, samuti kunstiainetega (muusika, kunstiajalugu).

Teadmised, oskused, hoiakud.

Õpilane omandab ilukirjanduse põhižanri – draamatika – tekke ja arenguga seotud teadmisi, meenutades varasemalt õpitut ja õppides uusi. Õpilane saab teavet teatriajaloost ja tänapäeva teatrimaailma, ennekõike eesti teatri suundumustest. Õpilane õpib tundma põhjalikumalt kolme draama alazhanri, tragöödia, komöödia, draama, spetsiifikat, olles eelnevalt lugenud neisse žanritesse kuuluvad näidendid. Õpilane jälgib etendusi teatris ja arhiivisalvestustena ja analüüsib neid. Kirjutab lühidramatiseeringu teise žanri kuuluva teose (näit ballaadi, poemi jm) põhjal. Koostab referaadi ühest eesti noorest näitlejast.

Õpitulemused.

Õpilane:

- 1) eristab peamisi draamažanre, nimetab nende tunnuseid ja olulisemaid draamateoseid;
- 2) on lugenud läbi ühe draamateose ning analüüsib selle kompositsiooni ja tegelasi;
- 3) tunneb näitekirjanduse ja teatri põhimõisteid;
- 4) leiab seoseid kirjanduse, teatri, kujutava kunsti ja teiste meediumide vahel;
- 5) määrab lavastuse stiili, arvestades nii lavastaja, muusikakujundaja, kunstniku, valgus- ja kostüümikunstniku tööd kui ka näitlejate mängu;
- 6) arutleb teatrietenduse üle, hindab selle väärtusi, analüüsib kujundikeelt ning sõnastab oma vaatamiskogemuse;
- 7) kirjutab teatriarvustuse, rakendades õpitud mõisteid ja mõtestades lavastuses kasutatud teatrimärke
- 8) teab olulisemaid tähiseid eesti teatri ajaloost;
- 9) on vaadanud õppeperioodi vältel vähemalt kaht teatrietendust või nende salvestusi;
- 10) seostab lavastust nii võrdlevalt kui ka eristavalt tänapäeva eluolu ja nähtustega, iseenda ning üldinimlike probleemide ja väärtustega.

Õppesisu.

Draama olemus. Näidend. Draama mõiste. Tegelaskõne: dialoog ja monoloog, repliik ja remark. Tegelase analüüs: muutumatu ja muutuv tegelane, avatud ja suletud tegelane. Näitleja rolliloome. Draama keskendatus inimestevahelisele suhtlemisele ning elu teatraalsusele. Draamateose aeg ja ruum. Konflikt, intriig ning probleem. Draamateose kompositsioon. Vaatus, stseen.

Dramaatika žanrid. Dramaatika põhižanrid: tragöödia, komöödia, draama, tragikomöödia. Ajaloolised žanrid: liturgiline draama, müsteerium, moralitee, miraakel. Commedia dell' arte ja tänapäeva improvisatsiooniline teater. Performance ja happening. Farss, jant ning sketš. Püstijalakomöödia. Koomika liigid: situatsiooni-, karakteri- ja sõnakoomika. Kuuldemäng ja lugemisdraama. Sõnadeta lavastus. Tantsulavastus. Muusikalavastus. Füüsiline teater.

Teatri tähendus ja funktsioonid. Teatri ühiskondlik ja poliitiline tähendus. Teatri ja tegeliku elu piiride hägustumine. Lavastajatöö. Teater kui kollektiivne kunst: dramaturg, lavastaja, näitleja, helikujundaja, muusikakujundaja, kunstniku, valguskunstniku ja kostüümikunstniku roll lavastuse valmimisel. Kirjanduse ja teatri suhted: dramatiseering, stsenaarium, libreto, lavastus, etendus. Lavastuse stiil ja atmosfäär. Etenduse vastuvõtt ja teatrikriitika. Teatriarvustus.

Eesti teatri ajalugu. Lydia Koidula ja August Wiera teater. Kutselise teatri sünd. Karl Menning. Estonia teatri ja Draamateatri asutamine. Hommikuteater. Lavastajad: Andres Särev, Kaarel Ird, Voldemar Panso, Jaan Tooming, Mati Unt, Merle Karusoo, Elmo Nüganen, Tiit Ojasoo, Ene-Liis Semper. Nüüdisteater. Repertuaariteater ja projektiteater.

Mõisted: commedia dell' arte, dialoog, draama, dramatiseering, dramaturg, etendus, farss, happening, intriig, jant, karakter, karakterikoomika, komöödia, konflikt, kuuldemäng, lavastus, liturgiline draama, lugemisdraama, miraakel, monoloog, moralitee, müsteerium, performance, postdramaatiline teater, projektiteater, remark, repertuaariteater, repliik, situatsioonikoomika, sketš, stseen, stsenaarium, sõnakoomika, tragikomöödia, tragöödia, vaatus.

Käsitletavaid draamateoseid. Merle Karusoo „Meie elulood“ või „HIV“; August Kitzberg „Kauka jumal“; Mart Kivastik „Külmetava kunstniku portreed. Viinistu triloogia“; Andrus Kivirähk „Eesti matus“ või „Voldemar“; Lydia Koidula „Säärane mulk ehk Sada vakka tangusoola“; Jaan Kruusvall „Pilvede värvid“; Madis Kõiv „Tagasitulek isa juurde“; Oskar Luts „Tagahoovis“; Siim Nurklik „Kas ma olen nüüd elus“, NO99 „GEP“, „Ühtne Eesti suurkogu“, „Savisaar“; Hugo Raudsepp „Mikumärdi“; Paul-Eerik Rummo „Tuhkatriinumäng“; Juhan Smuul „Polkovniku lesk ehk Arstid ei tea midagi“; Anton Hansen Tammsaare „Juudit“ või „Kuningal on külm“; Jaan Tätte „Ristumine peateega ehk Muinasjutt kuldsest kalakesest“ või „Sild“; Mati Unt „Phaeton, Päikese poeg“; Eduard Vilde „Tabamata ime“

14.7. Valikkursus „Eesti romaan“

Kursuse eesmärk on õppida tundma eepika ühe põhižanri – romaani – arengulugu eesti kirjanduses. Eesti kirjanduses on romaanižanr olnud alates 19. sajandi kolmandast veerandist populaarne ja ka tänapäeval puutub lugeja kokku eelkõige romaanižanriga. Kursuse eesmärgiks on süvendatult käsitleda eesti romaani arengut, romaanižanre, erinevaid kirjandusvoole, uurida vooludele iseloomulikke tunnuseid teostes, tutvuda eesti romaanikirjanike, nende stiiliga.

Kursuse maht on 35 õppetundi a 45 minutit.

Aine kirjeldus ja lõiming.

Valikkursus keskendub eesti kirjandusele ja selle süvakäsitlusele, seades esiplaanile ilukirjandusliku stilistika. Kursus väärtustab eesti kirjandust, eelkõige romaani, sest pärast gümnaasiumi lõpetamist puutub enamik õpilastest ilukirjanduse lugejana enim kokku just selle žanriga. Romaanide süvakäsitlus aitab õpilasel eesti kirjandust ja kogu kultuuri sügavamalt mõista ja väärtustada ning tekitab suuremat huvi eesti kirjanduse lugemise vastu.

Kursus lõimub valikkursusega „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“ ning eesti keele kursusega „Teksti keel ja stiil“, mis ei keskendu ilukirjanduslikule stiilile. Kursus võimaldab arendada nii keele-, kirjandus kui ka üldpädevusi.

Teadmised, oskused, hoiakud.

Valikkursusega taotletakse, et õpilane mõistab eesti romaanikirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja rahvuskultuurilist tähtsust ning kujundab kirjanduse kaudu oma esteetilisi ja eetilisi hoiakuid. Käsitletavad tekstikatkendid ja tervikteosed valitakse nii, et need võimaldavad käsitleda kursuse õppesisu ja õppekava läbivaid teemasid ning toetavad üld- ja valdkonnapädevuste kujundamist.

Õpitulemused.

- 1) loeb läbi vähemalt neli romaani eesti autoritelt;
- 2) teab eesti romaani arengulugu;
- 3) selgitab eesti romaani ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust;
- 4) kirjeldab autori ja lugeja rolli kirjanduslikus kommunikatsioonis;
- 5) arutleb kirjandustekstide eetiliste ja esteetiliste väärtuste üle, põhjendab oma kirjanduslikke eelistusi ning jagab lugemiskogemusi;
- 6) analüüsib ja hindab romaani poeetikat, mitmekülsust ja tähendust;
- 7) selgitab ja kasutab praktikas peamisi tekstianalüüsis vajalikke mõisteid ja kujundeid ning analüüsib ilukirjanduslikku keelt ja stiili.

Õppesisu.

Eesti romaani arengu ülevaade esimestest eesti romaanidest tänapäevani. Tänapäeva eesti romaani arenguid ja suundumusi. Eesti romaanivõistlused ja kirjandusauhinnad. Romaanide vastuvõtt kriitikas.

Teose sotsiaalne taust, kultuuriline ja ajalooline kontekst. Kirjaniku ja lugeja suhtlus tähenduse loojana. Eesti romaani sisuline ja vormiline mitmekesisus. Eri ajastute, voolude, žanrite ja stiilide näiteid eri autorite romaaniloomingu (võrdluse) põhjal. Eri kirjanike loomingu kokkupuutepunkte. Kirjanikule omased teemad, kujutamislaid ja kujundiloomel narratiivi ja tähenduse loomisel. Kirjaniku individuaalsus. Kirjaniku koht ajastus, traditsioonis ja rahvuskirjanduses. Autoripositsioon teoses. Sarnase teema, situatsiooni, tegelase, miljö, aja ja ruumi kujutamise võrdlus eri kirjanike teostes.

Keel kui ilukirjandusliku stiili loomise vahend. Teksti keelekasutuse ja sisu seosed. Ilukirjandusteksti tähenduste paljus.

Autoreid ja teoseid:

Eduard Vilde „Mäeküla piimamees“; August Gailit „Toomas Nipernaadi“, „Ekke Moor“, „Üle rahutu vee“; Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“, „Kõrboja peremees“, „Põrgupõhja uus Vanapagan“; Karl Ristikivi „Nõiduse õpilane“, „Mõrsjalnik“, „Hingede öö“; Arved Viirlaid „Ristideta hauad“; Bernard Kangro „Jäälätte“; Gert Helbemäe „Ohvrilaev“; Ain Kalmus „Juudas“; Jaan Kross „Keisri

hull“, „Taevakivi“, „Paigallend“; Mats Traat „Karukell, kurvameelsuse rohi“, „Tants aurukatla ümber“, „Inger“; Mihkel Mutt „Hiired tuules“, „Rahvusvaheline mees“, „Eesti ümberlõikaja“; Nikolai Baturin „Karu süda“, „Kentaur“; Ene Mihkelson „Katkuhaud“, „Ahasveeruse uni“; Madis Kõiv „Aken“, „Päev“; Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“, „Ajaloo ilu“, „Varjuteater“; Leelo Tungal „Seltsimees laps“, „Samet ja saepuru“; Toomas Vint „Üüriline“; Peeter Sauter „Indigo“; Mati Unt „Sügisball“, „Mõrv hotellis“, „Via Regia“; Emil Tode „Piiririik“; Tõnu Õnnepalu „Paradiis“, „Mandala“, „Flandria päevik“; Andrus Kivirähk „Liblikas“, „Mees, kes teadis ussisõnu“; Urmas Vadi „Kirjad tädi Annele“, „Tagasi Eestisse“; Jan Kaus „Maailm ja mõni“, „Ma olen elus“; Rein Raud „Vend“; Jaan Kaplinski „Seesama jõgi“; Andrei Ivanov „Hanumani teekond Lollandile“; Maarja Kangro „Klaaslaps“; Indrek Hargla Apteeker Melchiori romaanid; Armin Kõomägi „Lui Vutoon“; Tiit Aleksejev „Palveränd“, Vahur Afanasjev „Serafima ja Bogdan“; Mari Saat „Lasnamäe lunastaja“; Meelis Friedenthal „Kuldne aeg“, „Mesilased“, Olavi Ruitlane „Kroonu“, „Vee peal“; Jim Ashilevi „Kehade mets“.

Mõisteid: ajalooline romaan, arenguromaan, autoripositsioon, epopöa, krimiromaan, modernistlik romaan, narratiiv, omaelulooline kirjandus, postmodernistlik romaan, psühholoogiline romaan, realistlik romaan, sotsiaalolustikuline romaan, ulmeromaan.

14.8. Valikkursus „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“

Kursuse eesmärk

Kursuse eesmärk on õpetada ja suunata õpilasi omandama kirjandusteose iseseisvaks analüüsimiseks vajalikku võttestikku. Eesmärgiks on ka süvendada oskusi, mis on vajalikud erinevat laadi ilukirjandusteoste tõlgendamiseks. Kuna tekstianalüüs ja -tõlgendus on seotud kirjanduse poeetika tundmise ja kujundlikkuse mõistmisega, tegeldakse teksti mõistmise ja analüüsioskuse laiendamisega kogu kursuse vältel.

Kursuse maht

Kursuse maht on 35 õppetundi a 45 minutit.

Aine kirjeldus ja lõiming

Valikkursuse raames omandab õpilane võtted ja teadmised kirjandusteose iseseisvaks analüüsiks ning oskused erinevat laadi kirjanduse tõlgendamiseks. Tekstianalüüs ja -tõlgendus eri vaatepunktidest on lahutamatu kirjanduse poeetika tundmisest ning kujundlikkuse mõistmisest selle mõttelises-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses. Seepärast õpitakse tundma eepika, lüürika ja draamaatika poeetilisi väljendusvahendeid juba põhikoolis. Järgitakse teksti- ja lugejakeskse kirjandusõpetuse põhimõtteid, väärtustatakse lugejat, tõstetakse esile tema arvamusi ja hoiakuid, rõhutatakse tekstiga suhtlemise tunnetuslikku ja kogemuslikku külge.

Ainesisene lõiming toimub kõikide ainekava kirjanduskursustega, sest teose analüüs ja tõlgitsemine kirjandusteose käsitlemise osad. Kursus on lõimingus eesti keele kursustega, eriti kursustega „Teksti keel ja stiil“ ja praktilise keele kursustega. Kursus on lõimingus ajaloo, võõrkeelte, kunstiainetega(muusika, kunstiajalugu), samuti teatri- ja filmikunstiga.

Teadmised, oskused, hoiakud

Kursuse vältel omandab õpilane rea teoreetilisi teadmisi ja süvendab praktilisi oskusi. Õpilane omandab kursuse eesmärkidest lähtuvalt kirjandusteose analüüsi võttestiku, õpib tundma autori-, teksti- ja lugejakeskset lähenemist ja sellest tulenevaid tõlgitsusi ilukirjandusteosele. Õpilane loeb erinevasse ilukirjandusžanri kuuluvaid teoseid nii eesti kui väliskirjandusest. Käsitletavat tekstikatkendid ja tervikteosed valitakse nii, et need võimaldavad käsitleda kursuse õppesisu ja õppekava läbivaid teemasid ning toetavad üld- ja valdkonnapädevuste kujundamist.

Õpitulemused

- 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost, lisaks novelle eesti ja välisautoritelt ning ühe eesti autori luulekogu;
- 2) selgitab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust, kirjeldab autori ja lugeja rolli kirjanduslikus kommunikatsioonis;
- 3) analüüsib ja tõlgendab loetud proosa- ja draamateoste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelassuhteid ja -kõnet, sündmustikku ning kompositsiooni;
- 4) analüüsib ja tõlgendab loetud luuletuste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema ja põhimotiivid, iseloomustab vaatepunkti, kujundi- ja keelekasutust, riimi, rütmi ja salmilisust, kirjeldab meeleolu ning sõnastab mõtte;
- 5) arutleb kirjandustekstide eetiliste ja esteetiliste väärtuste üle, põhjendab oma kirjanduslikke eelistusi ning jagab lugemiskogemusi;
- 6) seostab kujundliku keelekasutuse eripära ja stiili proosa-, draama- või luuleteksti sõnumiga;
- 7) võrdleb ilukirjandust teiste kunstiiliikidega, toob näiteid luule ja muusika seoste kohta;
- 8) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid.

Õppesisu.

Kirjanduse olemus ja väärtus. Kirjanduslik kommunikatsioon: autor, teos, lugeja. Autori ja teose seosed. Omaelulooline kirjutamine. Autori hoiakute ja kogemuste kajastusi. Autori koht ajastus ja rahvuskirjanduses. Kirjandusteose ja lugeja dialoogiline suhe. Lugeja kui kaasautor. Sõnakunstiteose sisu ja vormivõtted. Proosateksti analüüs, tõlgendamine ja mõistmine. Proosateksti narratiiv: lugu, tekst ja jutustamine (jutustaja ja vaatepunkt).

Tekstuaalne autor, jutustaja, tegelane, nende omavahelised suhted. Mina- ja tema-jutustus, sisemonoloog. Süžee ja faabula. Teema, motiiv, detail, kujund. Moto. Teose miljö, aja- ja ruumikujutus. Tegelase analüüs. Tegelase iseloom ja hoiakud, tunde- ja mõttemaailm, sotsiaalne positsioon, välimus, kujutamise kujundlik aspekt. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega ja teda ümbritseva maailmaga. Karakter ja tüüp.

Teose kompositsioon. Teose algus ja lõpp. Sissejuhatus, teema arendus, haripunkt, pööre ja lahendus. Konflikt ja intriig. Puänt. Teose probleemistik ja ideestik. Põhiidee. Alltekst kui varjatud tähenduskiht. Allusioon. Paroodia. Intertekstuaalsus.

Luuleteksti analüüs, tõlgendamine ja mõistmine. Luule olemus. Luule keel, hääld ja väärtus. Lüürika kui sisemine enesevaatlus, tunde- ja mõtteväljendus. Lüüriline eneseväljendus luules. Lüürilise mina vaatepunkt. Lüüriline kirjeldus luules. Luule eepilisus ja draamaatilisus. Luule kui värsskõne. Luuletuse sisu ja vorm. Stroof. Vabavärss. Luulekeele kujundlikkus. Luule musikaalsus: rütm (värsimõddud) ning riim (alg- ja lõppriim). Stilistilised võtted: kõla-, kõne- ja lausekujundid. Keeleluule. Piltluule. Koomiline stiil luules.

Mõisted: alltekst, allusioon, anagramm, dialoog, dramaatika, eepika, ellips, epiteet, faabula, grotesk, intertekstuaalsus, iroonia, isikustamine, kalambuur, keeleluule, kordus, luule, lüürika, metafoor, metonüümia, miljöö, monoloog, motiiv, narratiiv, paroodia, piltluule, proosa, puänt, retooriline lause, riim, rütm, siire, sisemonoloog, stroof, sümbol, süžee, teema, vaatepunkt, vabavärss, võrdlus, värsimõõt.

Käsitletavaid autoreid: Ernest Hemingway, Hermann Hesse, Erich Maria Remarque, Jerome David Salinger, Anton Tšehhov, Oscar Wilde, Virginia Woolf jt. August Gailit, Mehis Heinsaar, Juhan Smuul, Anton Hansen Tammsaare, Mats Traat, Friedebert Tuglas, Mati Unt, Peet Vallak, Tõnu Õnnepalu, Artur Alliksaar, Betti Alver, Ernst Enno, Doris Kareva, Ilmar Laaban, Kalju Lepik, Juhan Liiv, Viivi Luik, Paul-Eerik Rummo, Hando Runnel, Marie Under, Debora Vaarandi, Juhan Viiding, Henrik Visnapuu jt.